

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

**Spolupráce kurátorů pro děti a mládež s výchovnými
poradci základních škol v případě rizikového chování**

Bakalářská práce

Obor studia: Sociální práce

Autor: David Trachta, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Šupplerová

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma
*„Spolupráce kurátorů pro děti a mládež s výchovnými poradci základních
škol v případě rizikového chování“* vypracoval samostatně a uvedl v ní
veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Praze dne

Podpis

Poděkování:

Velice rád bych poděkoval své vedoucí práce Mgr. Markétě Šupplerové za její odborné vedení, za její trpělivost a obzvláště za její odborné rady, které mi při konzultacích poskytovala. Děkuji rovněž i své rodině, která to se mnou během psaní této práce vydržela.

V Praze dne

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	David Trachta, DiS.
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Markéta Šupplerová
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Spolupráce kurátorů pro děti a mládež s výchovnými poradci základních škol v případě rizikového chování
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou vymezení formální spolupráce mezi kurátory pro děti a mládež s výchovnými poradci základních škol v případě rizikového chování nezletilých. Teoretická část popisuje činnost kurátora pro děti a mládež jako pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Rovněž popisuje činnost výchovného poradce základních škol v systému pedagogicko-psychologického poradenství. Dále představuje rizikové chování a jeho vybrané typy. Věnuje se i vzájemné formální spolupráci mezi kurátorem pro děti a mládež s výchovným poradcem. Cílem empirického šetření je u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých. K naplnění cíle je využita kvantitativně orientovaná strategie, metoda dotazování a technika anonymního dotazníku.
Klíčová slova:	Kurátor pro děti a mládež, výchovný poradce, rizikové chování, spolupráce
Title of Thesis:	Cooperation of the Probation Officer for Children and Youth with the Schools Counselors of Elementary School in the Case of the Risky Behaviour
Annotation:	The bachelor thesis deals with the definition of formal cooperation between probation officers for children and youth with school counselors of primary schools in the case of risky behavior of minors. The theoretical part describes the work of the probation officer for children and youth as a worker of the social and legal protections authorities, the work of the school counselor of primary schools in the system of pedagogical-psychological counseling is described

	<p>as well. Next, it presents risky behavior and its selected types. It also deals with the mutual formal cooperation between the probation officer for children and youth with the school counselor.</p> <p>The aim of the empirical survey is to find out in a selected group of probation officers the formal form of the cooperation between the probation officer and the school counselor in the case of risky behavior of the minors. The quantitative strategy, the poll method and the anonymous questionnaire technique are used to fill the aim of the thesis.</p>
Keywords:	Probation officer for children and youth, school counselor, risky behaviour, cooperation.
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha č. 1 - Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	37
Rozsah práce:	86 s. (117.520 znaků s mezerami)

Obsah

ÚVOD.....	8
1 KURÁTOR JAKO PRACOVNÍK ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	10
1.1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	10
1.2 ČINNOST KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	13
1.3 POSTUP A NÁSTROJE KURÁTORA.....	14
1.3.1 Vyhodnocování situace dítěte a rodiny.....	14
1.3.2 Individuální plán ochrany dítěte	15
1.3.3 Případová konference	16
1.3.4 Rodinná konference	17
1.3.5 Sanace rodiny	17
1.3.6 Sociální šetření	18
1.3.7 Výchovná opatření	18
1.4 SPOLUPRÁCE KURÁTORA S DALŠÍMI INSTITUCEMI	19
2 VÝCHOVNÝ PORADCE ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	21
2.1 VÝCHOVNÝ PORADCE V SYSTÉMU PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ.....	21
2.2 ŠKOLA.....	22
2.3 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVNÍŠTĚ.....	23
2.4 VÝCHOVNÝ PORADCE	24
2.4.1 Nástroje výchovného poradce	26
2.5 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE	28
2.6 DALŠÍ ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ.....	29
2.6.1 Pedagogicko-psychologická poradna.....	29
2.6.2 Speciálně pedagogická centra	29
2.6.3 Středisko výchovné péče	30
3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	31
3.1 DEFINICE A TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	31
3.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	33
3.3 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK.....	35
3.4 ŠKOLNÍ ŠIKANA A KYBERŠIKANA	36
3.5 VANDALISMUS.....	38
3.6 KRÁDEŽE	38
4 SPOLUPRÁCE KURÁTORA A VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	40
5 PRAKTICKÁ ČÁST	43
5.1 METODIKA EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ.....	43
5.1.1 Cíl empirického šetření	44
5.1.2 Vzorek empirického šetření	44
5.1.3 Výzkumná strategie, metoda a technika	45
5.1.4 Výzkumné otázky	46
5.1.5 Postup tvorby dotazníku	47

6	SHRNUTÍ VÝLEDKŮ EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	50
6.1	ZÁVĚRY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ.....	70
	ZÁVĚR	73
	LITERATURA A ZDROJE.....	76
	LEGISLATIVNÍ A DALŠÍ ZDROJE.....	78
	SEZNAM ZKRATEK	80
	SEZNAM GRAFŮ	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82
	PŘÍLOHY.....	83

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybral problematiku vymezení formální spolupráce mezi kurátory pro děti a mládež s výchovnými poradci základních škol v případě rizikového chování nezletilých.

Toto téma jsem si zvolil z důvodu, že pracuji jako kurátor pro děti a mládež na jednom z pražských úřadů, a právě výchovný poradce je jedním z hlavních pracovních partnerů při řešení rizikového chování nezletilých. Z mé profesní zkušenosti považuji za důležité k překonání těchto nepříznivých situací mít vhodně nastavenou vzájemnou spolupráci. Mám za to, že velká část práce při řešení těchto problémů začíná právě na základních školách, proto se mi tato spolupráce jeví jako klíčová.

Cílem práce je vymežit spolupráci mezi kurátorem pro děti a mládež s výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých, a to zejména s ohledem na spolupráci formální. Při dosažení tohoto cíle budu vycházet z teoretické části. V praktické části na základě empirického šetření poté zjistím, jaká je formální podoba jejich vzájemné spolupráce.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je dále členěna do čtyř kapitol, které vymezují pojmy jako je výchovný poradce či kurátor pro děti a mládež. Pozornost je věnovaná především formálním aspektům jejich vzájemné spolupráce, která je dána zákonem. V první kapitole popisují činnost kurátora pro děti a mládež, zaměřuji se na legislativní rámec sociálně-právní ochrany dětí a nástroje. Ve druhé kapitole vymezují výchovného poradce základních škol. Třetí kapitola je zaměřena na formy rizikového chování a ve čtvrté kapitole popisují vzájemnou

spolupráci mezi kurátorem pro děti a mládež a výchovným poradcem.

Na teoretickou část navazuje část praktická, která je rozdělena na dvě kapitoly. V části, která se věnuje metodice empirického šetření, popisují cíl a metodu zkoumání, která souvisí s naplněním cíle této práce. Předmětem tohoto empirického šetření je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých. Empirické šetření se zaměřuje výhradně na kurátory pro děti a mládež, kteří působí na úřadech městských částí Prahy 1 až 22. K naplnění cíle je využita v empirickém šetření kvantitativně orientovaná strategie, metoda dotazování a technika anonymního dotazníku. Šestá kapitola se věnuje prezentaci výsledků empirického šetření, tyto výsledky jsou prezentovány slovním popisem s použitím grafů. V této části jsou rovněž výsledky interpretovány, a to vzhledem k cíli šetření a cíli práce. Tato kapitola je zakončena shrnutím závěrů empirického šetření.

Výsledky této bakalářské práce mohou sloužit k popsání formálních způsobů vzájemné spolupráce mezi kurátorem pro děti a mládež a výchovným poradcem základních škol. Výsledky představí osvědčené komunikační kanály, nejčastěji řešené typy rizikového chování a využívané nástroje při řešení rizikového chování nezletilých. Rovněž může být poukázáno na možné problematické stránky této spolupráce.

1 Kurátor jako pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Tato kapitola se bude zabývat vymezením klíčových pojmů, které souvisejí s činností kurátora pro děti a mládež (dále kurátor). Tyto pojmy jsou nezbytné pro definování práce kurátora a určení oblasti, ve které působí. Taktéž bude vymezen okruh nezletilých, se kterými přichází do kontaktu, a též budou popsány postupy a nástroje, které kurátor využívá při výkonu své profese.

Dále budou rámcově představeny instituce, se kterými kurátor přichází do kontaktu a jakým způsobem s nimi spolupracuje.

1.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Jedním z důležitých právních předpisů, který upravuje sociálně-právní ochranu dětí, je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále zákon o sociálně-právní ochraně dětí), který nabyl účinnosti dne 1. 4. 2000.

Podle § 1 odst. 1) tohoto zákona rozumíme sociálně-právní ochranou dětí především zajištění ochrany dítěte na řádný vývoj a výchovu, dále ochranu jeho zájmů a rovněž i ochranu jeho jmění.¹ Sociálně-právní ochrana dětí tak zajišťuje práva na život dítěte, dále zajišťuje jeho práva na rodičovskou péči a život v rodině, rovněž mu garantuje jeho identitu a svobodu myšlení. Zahrnuje v sobě též zajištění ochrany před tělesným nebo duševním násilím, ale i zanedbáváním či zneužíváním. Zdůrazňuje taktéž význam sanace rodiny, tedy působení na obnovování narušených funkcí

¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

rodiny a zaručuje dítěti náhradní rodinné prostředí v případě, že nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině.²

Sociálně právní ochrana dětí se zaměřuje především na tzv. ohrožené děti, tedy děti, jejichž rodiče zemřeli, na rodiče, kteří neplní řádně povinnosti, které vycházejí z rodičovské odpovědnosti, dále se zaměřuje na děti, které vedou zahálčivý a nemravný způsob života. Pozornost věnuje rovněž dětem, které zanedbávají školní docházku, které požívají alkohol, nebo jiné návykové látky a které se opakovaně dopouštějí přestupků či páchají trestnou činností.³

Občanský zákoník uvádí definici zletilosti, kterou využívá zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Dle § 2 odst. 1) zákona o sociálně-právní ochraně dětí považujeme za dítě osobu, která je nezletilá.⁴ Tedy osobou, která nemá plnou svéprávnost. Podle občanského zákoníku se člověk stává plně svéprávným až ve chvíli, kdy dosáhne zletilosti. Zletilosti osoba nabývá až dovršením osmnáctého roku věku, pokud není rozhodnuto jinak.⁵ Dále se nezletilostí zabývá Úmluva o právech dítěte, která považuje za dítě každou lidskou bytost, která je mladší osmnácti let, pokud zletilosti nebylo dosaženo jiným způsobem.⁶

Důležité je nejen popsat, co je sociálně-právní ochrana dětí a na koho se zaměřuje, ale rovněž je nutné popsat, co přesně poskytuje. Jedná se především o činnost preventivní a poradenskou.

² NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. S. 25.

³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ MVPS ČR. Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. S. 3.

Preventivní činnost spočívá zejména ve vyhledávání ohrožených dětí. Důležitá je také práce s rodiči. Pracovníci sociálně právní ochrany působí na rodiče, aby plnili povinnosti, které vycházejí z rodičovské odpovědnosti, a také aby odstranili nedostatky ve výchově, zároveň působí i na nezletilé. Dále rovněž odhalují příčiny vzniku nepříznivých vlivů a činí taková opatření, která tyto vlivy omezují. Mezi další povinnosti patří pravidelné vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, zpracovávání individuálního plánu ochrany dítěte či pořádání případových konferencí, tyto činnosti popíšu následující kapitoly. Kromě výše zmíněné preventivní činnosti je poskytována i činnost poradenská, do které spadá například pomoc rodičům při řešení výchovných problémů, které souvisejí s péčí o dítě, nebo poskytování poradenství týkající se výchovy a vzdělání dítěte.⁷

Sociálně-právní ochranu dětí poskytují orgány sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou například krajské úřady, obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, anebo také Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.⁸

Kurátoři pracují na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (dále ORP), jedná se o úřad, který vykonává přenesenou působnost, což vlastně znamená, že část státní správy je přenesena na územní samosprávu.⁹ Tato práce se věnuje činnosti kurátorů v hlavním městě Praze, která má působnost kraje i obce. Statut hlavního města Prahy je dán vyhláškou č. 55/2000 Sb. hl. m. Prahy, která mimo jiné hlavní město rozděluje na jednotlivé městské části

⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

a dále jim ukládá výkon přenesené působnosti, která je shodná s působností ORP.¹⁰ Bakalářská práce se zaměřuje na kurátory, kteří působí na jednotlivých úřadech městských částí.

1.2 Činnost kurátora pro děti a mládež

Dále bude vymezena činnost kurátora, jeho působení, cílové skupiny a nástroje, které při své práci využívá. Rámcově bude věnována pozornost i spolupráci s dalšími institucemi.

Součástí sociálně-právní ochrany dětí je také práce kurátora, ten pracuje s dětmi, které jsou ohroženy negativními vlivy, tedy děti, které vedou zahálčivý a nemravný způsob života. Kurátor při své práci využívá metody a nástroje sociální práce, spolupracuje s dalšími institucemi, jako například se školami, policií atp., dále pomáhá řešit nepříznivé situace, které nezletilého ohrožují.

ORP se prostřednictvím sociální kurately, kterou vykonávají kurátoři pro děti a mládež, zaměřují zejména na děti, které vedou zahálčivý a nemravný způsob života, které požívají alkohol, nebo užívají návykové látky. Kurátoři pracují s dětmi, které se živí prostitucí, které páchají přestupky nebo trestnou činnost. Svou pozornost věnují i dětem, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů. Pomoc kurátora pro děti a mládež se zaměřuje zejména na překonávání negativních výchovných vlivů, které mají nepříznivý dopad na nezletilého. Pomoc spočívá v provádění takových opatření, která vedou k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování těchto negativních vlivů.¹¹ Dále budou popsány jednotlivé postupy a nástroje kurátora.

¹⁰ Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

1.3 Postup a nástroje kurátora

Sociální práce kurátora není spjatá jen s výše uvedenou činností, která se zaměřuje na problematické chování nezletilých, ale také spočívá v užívání dalších opatření a nástrojů, které jsou upraveny zákonem.¹² Mezi vybrané nástroje můžeme zařadit pořádání případových vypracování vyhodnocení situace dítěte a rodiny, tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte nebo výchovná opatření.¹³ Dále sociální šetření sanace rodiny¹⁴ a rodinné konference.¹⁵ Spolupráci s výchovným poradcem můžeme považovat za postup kurátora při řešení situace dítěte.

Nástroje mohou být využívány i ve spolupráci s výchovnými poradci například v situaci, kdy bude výchovný poradce přítomen případové konferenci (viz dále), anebo při využití zpráv výchovného poradce. Tyto nástroje můžeme označit jako jedny z formálních nástrojů kurátora, na tyto nástroje se poté zaměří i empirické šetření, které bude zjišťovat, jaká je formální podoba spolupráce kurátora s výchovným poradcem.

1.3.1 Vyhodnocování situace dítěte a rodiny

Za klíčový lze považovat proces vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Tento koncept pomáhá pracovníkům se lépe orientovat ve vývojových potřebách dítěte, určovat strukturu rodičovských kompetencí a rodinného prostředí. Rozlišujeme dva

¹² NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. S. 225.

¹³ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Praktický průvodce nejlepším zájmem dítěte*. 22-23

¹⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 20. 12. 2018].

¹⁵ PAVLÍKOVÁ, G., K. MARTÍNKOVÁ aj. ŽENÍŠKOVÁ. *Metodika rodinných konferencí*. S. 12-14.

druhy tohoto vyhodnocení, a to "úvodní vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny" a dále "podrobné vyhodnocení situace dítěte".¹⁶

Úvodní vyhodnocení situace dítěte je důležité především v tom, že slouží k rozpoznání aktuální míry ohrožení dítěte a na jeho základě se určuje další postup, např. zda je dítě natolik ohrožené, že je třeba okamžité intervence. Podrobné vyhodnocení situace dítěte poté slouží především k celkovému zhodnocení jeho situace, tedy ke zjištění celkových poměrů a potřeb, rovněž jako poklad k sestavení individuálního plánu ochrany dítěte.¹⁷ Pro komplexní vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny v praxi mohou kurátoři využívat i zprávy poskytnuté výchovnými poradci.

1.3.2 Individuální plán ochrany dítěte

Individuální plán ochrany dítěte vychází z podrobného vyhodnocení potřeb dítěte a analýzy jeho situace, slouží tak především jako základ pro další práci s dítětem a jeho rodinou. Individuální plán určuje cíle, kroky, odpovědné osoby, termín splnění úkolů, způsob a termín vyhodnocení. Během doby, při které je v platnosti individuální plán ochrany dítěte, může dojít i k situacím, které naruší zdárné plnění tohoto plánu, a musí tak dojít k jeho tzv. přehodnocení a doplnění skutečností, které se změnily, případně doplnění nových úkolů.¹⁸ To může být například v situaci, kdy rodina nedodrží plán, nebo v případě změny poměrů rodiny.

¹⁶ RACEK, J., H. SOLAŘOVÁ a A. SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. S. 6.

¹⁷ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. S. 61-72.

¹⁸ RACEK, J., H. SOLAŘOVÁ a A. SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. S. 15.

Do úkolů v rámci individuálního plánu ochrany dítěte mohou být přizváni i zástupci školy, do které nezletilý dochází.

1.3.3 Případová konference

Případovou konferenci, označovanou také jako případové setkání, považujeme v práci kurátora za jeden z hlavních nástrojů, který může být využíván při práci s ohroženými dětmi. Manuál k případovým konferencím definuje případovou konferencí jako: „... plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. Cílem setkání je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je individuální plán péče.“¹⁹

Bechyňové uvádí, že jedním z hlavních principů případové konference je vzájemně propojit činnost odborníků, kteří se podílejí na práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou, tedy tak, aby jejich činnost byla prováděna koordinovaně. Díky tomu může být kolem dítěte vytvořena kvalitní ochranná síť.²⁰

V zákonu o sociálně-právní ochraně dětí nalezneme situace, při kterých je ORP povinen případovou konferenci pořádat. Jedná se o situace, kdy je podán návrh soudu, a to například na nařízení ústavní výchovy, nebo na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, nebo na omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti. V případě, že nebyla případová konference uspořádána před soudním řízením, ukládá rovněž zákon

¹⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím*. S. 9

²⁰ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. S. 15.

uspořádat tuto konferenci i v průběhu soudního řízení.²¹ Případové konference lze využívat i mimo zmíněné situace a účastnit se jich mohou například zástupci sociálních služeb, psychologové nebo zástupci škol.

1.3.4 Rodinná konference

Kurátoři mohou využívat také rodinné konference, které kladou důraz na práci členů rodiny a dokáží mobilizovat jejich potenciál. Opět mohou být přizvány další zainteresované osoby či instituce.

Odpovědnost v případě rodinné konference je ponechána samotné rodině, která hledá za pomoci moderátora vhodné řešení pro dítě. Cílem je tak posílit rodinu v jejich kompetencích a zodpovědnosti. Důležité je také kolem rodiny vytvořit podpůrnou síť, a to jak neformální, tak i formální. Během rodinné konference je kladen co možná největší důraz na to, aby řešení situace bylo v rukách samotné rodiny. Prostřednictvím rodinné konference mohou být řešeny otázky, které se týkají výchovných problémů či podpory školní docházky.²² Rozdíl oproti případové konferenci je především v tom, že bývá dán větší prostor rodině a mobilizaci jejich zdrojů pomoci, nežli zapojování pomoci zúčastněných odborníků.

1.3.5 Sanace rodiny

Dle Bechyňové rozumíme sanací rodiny „... soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů,

²¹ NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. S. 92-96.

²² PAVLÍKOVÁ, G., K. MARTÍNKOVÁ aj. ŽENÍŠKOVÁ. *Metodika rodinných konferencí*. S. 12-14.

kteřé jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen.“²³ Jednou z důležitých součástí práce kurátorů je i sanace rodiny, jejímž cílem je pomoci obnovit narušené funkce rodiny tak, aby nedocházelo k dalšímu ohrožování nezletilého dítěte.

1.3.6 Sociální šetření

Sociálním šetřením rozumíme šetření v přirozeném prostředí dítěte i rodiny. Cílem je zjistit, v jakém prostředí dítě žije, jaké jsou zde podmínky, jaká je například vybavenost domácnosti, nebo jaké jsou hygienické podmínky. Dává si rovněž za cíl zjistit, jaká jsou rizika, která by mohla dítě v domácnosti ohrozit.²⁴ Na situace, při kterých je zapotřebí šetřit poměry dítěte, nebo ho navštívit v místě bydliště nebo v místě, kde se zdržuje, tedy v zaměstnání či škole, myslí i zákon o sociálně-právní ochraně dětí, a to přesněji v ustanovení § 52. Spolupráce s výchovným poradcem tak může například nastat právě v případě návštěvy dítěte ve škole.

1.3.7 Výchovná opatření

Rodičům, kteří nedbají doporučení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v případě vyhledání odborného pracoviště, lze tuto povinnost uložit výchovným opatřením. ORP může napomenout dítě, rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, a to v případě, že to vyžaduje zájem na řádné výchově dítěte. Dále může stanovit dohled, který lze činit za spolupráce školy

²³ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. S. 18

²⁴ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. S. 92.

nebo jiných institucí. Dítěti může být uloženo i omezení, které má zabránit v dalším působení negativních vlivů. Může se tak jednat o zákaz některých činností či zákaz návštěv míst a akcí. Jako poslední výchovné opatření může být uloženo využít odbornou poradenskou pomoc, nebo povinnost se účastnit setkání se zapsaným mediátorem.²⁵ Tato opatření mohou být uložena jak nezletilým, tak například i rodičům.

1.4 Spolupráce kurátora s dalšími institucemi

Spolupráce kurátora s dalšími institucemi je nedílnou součástí ochrany dítěte. Díky získaným informacím může kurátor lépe vyhodnotit situaci rodiny a zvolit tak odpovídající kroky k ochraně nezletilého. Lépe se tak může orientovat v rodinné problematice a snáze proniknout do dané situace.

Z mé profesní zkušenosti můžeme spolupráci z pohledu kurátora rozdělit na dvě roviny, kdy na jedné straně je rovina ryze formální, která je dána jasně zákonem, a na straně druhé je rovina neformální, která se může například odvíjet od osobních vztahů, zainteresovanosti spolupracujících osob, mírou osobního nasazení, nebo vážnosti situace, ve které se dítě nachází.

Spolupráce formální je dána zákonem, který kurátorovi stanoví, s kým a jakým způsobem spolupracuje. V § 51 odst. 5) zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou uvedeny instituce, kterým je orgán sociálně právní ochrany dětí povinen poskytovat informace. Jedná se například o soudy, správní úřady, orgány činné v trestním

²⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

řízení, věznice atp. Školy či školská zařízení zde uvedeny nejsou, tudíž z toho plyne, že jim kurátor není povinen sdělovat informace.²⁶

Je nutné odkázat dále na § 10 odst. 4) zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve kterém nalezneme instituce, které jsou povinny oznamovat ORP skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o dítě ohrožené. Jedná se tak o školy, školská zařízení, poskytovatele zdravotních služeb, případně další zařízení určená dětem. Dále ve zmíněném zákonu v § 53 odst. 1) písm. a) až f) nalezneme instituce, které jsou povinny na výzvu orgánů sociálně-právní ochrany dětí bezplatně sdělit veškeré informace, které jsou nezbytné pro další kroky v ochraně dítěte. Jedinou zmínku, při které je orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen sdělit například škole informace o nezletilém, nalezneme v § 10 odst. 4) výše uvedeného zákona. Ten uvádí, že je možné sdělit informaci o tom, zdali se jedná o tzv. ohrožené dítě, a to jen na základě žádosti oznamovatele.²⁷

Z pohledu kurátora, tak často může být spolupráce formou nejrůznějších jednání, a to na případových konferencích, nebo na jednáních s dalšími odborníky. Při spolupráci jsou rovněž důležité zprávy či sdělení podané např. školou nebo policií. Pro kvalitní poskytování sociálně-právní ochrany dětí je tedy nezbytným předpokladem mít spolupráci správně nastavenou, a to nejen striktně danou zákonem, ale i tu „mezilidskou“.

²⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

2 Výchovní poradce základních škol

V této kapitole bude vymezena činnost výchovného poradce v systému pedagogicko-psychologického poradenství ve školství. Dále v této kapitole budou popsány nástroje, které výchovný poradce při své práci využívá, a rovněž bude popsán školní metodik prevence, který s výchovným poradcem úzce spolupracuje. Závěr této kapitoly bude věnován doplnění o další školská poradenská zařízení. Pro potřeby této bakalářské práce bude popsána primárně činnost výchovného poradce základních škol.

2.1 Výchovní poradce v systému pedagogicko-psychologického poradenství

Součástí systému pedagogicko-psychologického poradenství ve školství, které poskytuje poradenské služby, jsou školní poradenská pracoviště a školní poradenská zařízení.

Ve školském zákoně v ustanovení § 116 je zakotvena činnost poradenského zařízení. Jedná se o službu, která poskytuje žákům a jejich zákonným zástupcům informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost. Tato zařízení dále poskytují preventivně-výchovnou činnost a pedagogicko-psychologické služby. Všechna zmíněná zařízení mají povinnost spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí.²⁸ Dle Opekarové školní poradenské služby poskytují podporu v oblasti vzdělávání,

²⁸ Zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

hledání vzdělávací a profesní dráhy, dále se pak zaměřují na sociální prevenci a podporu integrace.²⁹

Mezi školská poradenská zařízení řadíme školy, pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP) a speciálně pedagogická centra (dále SPC).³⁰ Metodická zpráva MŠMT je ještě rozšiřuje o střediska výchovné péče (dále SVP), která poskytují také poradenské služby. Dále metodická zpráva konkretizuje činnosti škol a činnost školních poradenských pracovišť, ve kterých působí výchovní poradci a školní metodici prevence.³¹ Dále bude blíže pozornost věnována popisu školy jako významné instituci.

2.2 Škola

Škola hraje v poskytování poradenství jednu z nejdůležitějších rolí. Právě škola zpravidla bývá první institucí, se kterou se žáci či zákonní zástupci v případě poradenství setkají. Škola činí opatření k podpoře a ochraně žáka. V případě, že však tyto postupy selžou, nebo je potřeba je rozšířit o činnost jiných poradenských služeb, tak se škola obrací na další odborníky.

Školy jsou institucemi, ve kterých se vedle vzdělávání poskytují rovněž i poradenské služby. Tyto služby nejsou zaměřeny jen primárně na žáky či studenty, ale jsou směřovány také k podpoře zákonných zástupců a pedagogických pracovníků. Školy vytvářejí své programy, při kterých se zaměřují na prevenci rizikového chování, poskytují poradenství v oblasti kariérového postupu

²⁹ OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. S. 15.

³⁰ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ MIKULKOVÁ, Gabriela a Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb: postupy a doporučení jejího rozvoje*. S. 15.

a zaměřují se rovněž na integraci, tedy začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.³²

Ředitel školy má povinnost zřídit školní poradenské pracoviště, které musí být složeno z výchovného poradce a školního metodika prevence, dále může být doplněno o školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Jejich služby však mohou být doplněny ještě o činnost školního psychologa nebo o činnost školního speciálního pedagoga.³³ Poté hovoříme o tzv. úplném školním poradenském pracovišti.

Stejně jako školská poradenská zařízení, tak i školní poradenská pracoviště často spolupracují s dalšími institucemi či odborníky. Jedná se například o pedagogicko-psychologické poradny, speciální pedagogická centra, střediska výchovné péče, dále také o orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policii ČR, soudy, logopedické poradny či psychology.³⁴

Školu můžeme považovat za jednu z klíčových institucí, která má výrazný vliv na vývoj a prevenci rizikového chování, neboť bývá zpravidla první, která se s tímto chováním setkává.

2.3 Školní poradenské pracoviště

Školní poradenské pracoviště je významným článkem v systému školy. Zaměřuje se na poskytování poradenských služeb žákům, rodičům a i pedagogům. Výchovní poradci, kteří působí

³² MIKULKOVÁ, Gabriela, Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb: postupy a doporučení jejího rozvoje*. S. 19.

³³ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ MIKULKOVÁ, Gabriela, Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb: postupy a doporučení jejího rozvoje*. S. 20.

při těchto pracovištích, jsou důležitou součástí poradenství na školách. Práci výchovných poradců doplňují školní metodici prevence a úzce s nimi spolupracují. Stejně důležitá jako je spolupráce v rámci školy, tak je i důležitá spolupráce s dalšími institucemi mimo školní prostředí. V tomto případě je myšlena zejména spolupráce s kurátory, kteří jsou pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

2.4 Výchovný poradce

Výchovný poradce je v současné době neodmyslitelným pracovníkem v systému školy. Výchovný poradce je součástí školního poradenského pracoviště. Poskytuje poradenskou, metodickou a informační činnost žákům, rodičům a pedagogům.

Mertin uvádí, že výchovný poradce je jedním z klíčových pracovníků, který nejčastěji bývá odpovědný za komunikaci se školskými poradenskými zařízeními a dalšími odbornými institucemi. Často tak bývá tím prvním, který se s problémy žáků dostává do přímého kontaktu.³⁵ Dle Opekarové výchovný poradce není jen poradcem, prostředníkem a prodlouženou rukou ředitele školy, je rovněž učitelem.³⁶

Při své činnosti se však mnohdy dostává do komplikovaných situací, při kterých se musí potýkat s několika obtížnými rolemi a dostává se tak často do tzv. kontroverze rolí, která mu může stěžovat jeho práci. Na jedné straně je výchovný poradce učitelem, který zajišťuje výuku svých žáků a spoluzodpovídá za jejich výsledky. Dále může být třídním učitelem a je po něm vyžadovaná

³⁵ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 64-71.

³⁶ OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. S. 23-24.

hlubší znalost svých žáků. Zároveň se jako třídní učitel spolupodílí na vytváření klimatu třídy. Z toho důvodu jsou na něj často přenášeny i požadavky ostatních kolegů k ovlivňování skupiny. Může se tak stát, že kolegové po něm chtějí, aby například řešil kázeňské prohřešky své třídy. Výchovní poradce je rovněž kolegou ostatních učitelů. Z toho důvodu jsou na výchovné poradce kladeny velké nároky a z toho důvodu se od nich očekávají dostatečné kompetence k řešení nejrůznějších problémů ve škole.³⁷

Výchovný poradce by měl sledovat problémy, které se v dané lokalitě u dětí vyskytují. Měl by vykonávat diagnostickou činnost a na základě zjištěných poznatků by měl, v případě zjištění rizikového chování žáků, doporučit vhodnou odbornou intervenci. Výchovný poradce se také podílí na metodické podpoře ostatních pedagogů dané školy. Důležitou roli hraje výchovný poradce také při monitorování výchovných a vzdělávacích obtíží žáků. Zaměřuje se rovněž na prevenci rizikového chování žáků. Poskytuje informace v oblasti nových pedagogicko-psychologických poznatků a také směrů. Dále poskytuje konzultace v oblasti profesní přípravy.³⁸

Výchovný poradce věnuje i pozornost kariérovému poradenství, to se však v dnešní době dostává do pozadí díky dostupnosti informací široké veřejnosti. Z toho důvodu se výchovný poradce začíná více orientovat na výchovné problémy žáků. Při výchovném poradenství zaměřuje svou pozornost na sledování rizikového chování žáků, na komunikaci s rodiči a na doporučování dalších postupů. V případě rizikového chování

³⁷ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 66-67.

³⁸ OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. S. 24-26.

žáků je nezbytná také spolupráce se školním metodikem prevence. V praxi se však mnohdy setkáváme s případy, kdy obě funkce zastává jeden pracovník.³⁹

2.4.1 Nástroje výchovného poradce

Vzájemná spolupráce je popisována především z pohledu kurátorů, jejichž nástroje byly vymezeny již v podkapitole 1.3, kdy se jednalo například o případové konference, rodinné konference, sociální šetření atp. Stejně jako kurátor má i výchovný poradce v praxi nástroje, které při své práci ve spolupráci s kurátorem v případě rizikového chování může využívat. Jednat se tak může například o individuální výchovný program nebo také o výchovné komise.

Individuálním výchovným programem (dále také jako IVýP) rozumíme: „... účinný způsob práce s žáky s problematickým chováním, který vede k individualizaci přístupu, ke zvýraznění preventivních opatření i lepší spolupráci s dítětem i jeho rodiči než přístup založený na sankcích. Formálně má ve finální fázi podobu písemné dohody mezi žákem, rodiči a školou, která obsahuje popis konkrétních opatření všech zúčastněných, která mají vést k řešení potíží s chováním. IVýP může být koordinován výchovným poradce, třídním učitelem či školním psychologem nebo speciálním pedagogem.“⁴⁰ IVýP chápeme jako vhodný způsob spolupráce školy, zákonných zástupců, dítěte a případně dalších odborníků, kteří řeší rizikové chování nezletilého s cílem toto chování odstranit. Podnět k využití IVýP může podat kdokoliv ze zapojených stran, tedy například škola, zákonný zástupce či kurátor. Prostřednictvím tohoto nástroje by nemělo být řešeno

³⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. S. 101.

⁴⁰ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 205.

takové chování, které přesahuje kompetence školy, například se může jednat o užívání návykových látek.⁴¹

Dle metodického doporučení MŠMT mohou být, kromě zákonných zástupců, školy a žáka, přítomny při jeho vytváření i další instituce, jako například orgány sociálně-právní ochrany dětí, PPP, SPC, SVP. Individuální výchovný program slouží především k formě spolupráce a prostoru pro vzájemný dialog, dále pro podporu a postup v případě výskytu rizikového chování u žáka. Jedná se o nástroj, který se využívá k pojmenování problému a nastavení jednotného společného postupu školy se zákonnými zástupci, s žákem a napříč dalšími institucemi. Může být využíván v případech, kdy škola chce předejít kázeňským opatřením. IVYP bývá v kompetenci výchovného poradce, případně školního metodika prevence.⁴²

Dalším nástrojem výchovných poradců jsou výchovné komise, které jsou upraveny v metodickém pokynu MŠMT č.j. 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví a v metodickém doporučení č.j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, a to přesněji v příloze číslo 11.

Výchovná komise je orgánem poradním a preventivním, jako taková řeší absenci, záškoláctví a jiné problémové chování žáků. Jedná se o společné jednání ředitele školy, třídního učitele,

⁴¹ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků* [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 13.10.2018]. S. 2-5.

⁴² Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků* [online] MŠMT: ©2013 [cit. 13.10.2018]. S. 2-6.

výchovného poradce či školního metodika prevence, dále je to jednání za přítomnosti zákonného zástupce, zástupců orgánu sociálně-právní ochrany dětí a případně dalších institucí. Výchovná komise je nepovinný orgán, který svolává ředitel školy a bývá zpravidla v režii výchovného poradce.⁴³

2.5 Školní metodik prevence

V předchozí části však bylo uvedeno, že výchovný poradce se začíná více zaměřovat i na problematiku rizikového chování, a to i přesto, že se této oblasti má, jak je uvedeno níže, věnovat školní metodik prevence. V profesní praxi se ale s kolegy setkáváme s případy, kdy rizikové chování na základních školách řeší výchovní poradci.

Školní metodik prevence se zaměřuje především na práci s rizikovým chováním žáků. Spolupracuje úzce s výchovným poradcem. Školní metodik prevence poskytuje rovněž metodickou a koordinační činnost, dále informační a také poradenskou činnost. Zaměřuje se na vytváření preventivního programu školy a na realizaci nejrůznějších aktivit, které jsou zaměřeny na prevenci. Školní metodik se také věnuje odbornému informování svých kolegů v oblasti rizikového chování dětí a informování ohledně nových postupů.⁴⁴

Školní metodik prevence často bývá rovněž i učitelem, ale na rozdíl od výchovného poradce nemá snížený úvazek. Vzájemná spolupráce a činnost se často překrývá, a to například

⁴³ KUCHARSKÁ, Anna a Jana MRÁZKOVÁ a kol. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. S. 100-101.

⁴⁴ MIKULKOVÁ, Gabriela, Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb: postupy a doporučení jejího rozvoje*. S. 43-44.

v diagnostické činnosti, při práci se třídou nebo v případě řešení záškoláctví.⁴⁵

2.6 Další školská poradenská zařízení

V úvodu této kapitoly byl popsán školský poradenský systém, který je poskytován školními poradenskými zařízeními a školními poradenskými pracovišti, pro úplnost je nutné vedle činnosti školy definovat i činnost dalších poradenských služeb, a to PPP, SPC a SVP.

2.6.1 Pedagogicko-psychologická poradna

„Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) jsou školská poradenská zařízení. Poskytují služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků.“⁴⁶ PPP se nejčastěji věnují problematice poruch vývoje osobnosti, poruch komunikace, školnímu neprospěchu, školní zralosti nebo rizikovému chování, kterému bude věnována další část bakalářské práce.⁴⁷

2.6.2 Speciálně pedagogická centra

SPC zaměřují svou pozornost zejména na oblast výchovy a vzdělávání žáků, kteří mají mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení a dále na žáky, kteří se potýkají s vadami řeči či autismem. Služby SPC jsou prováděny ambulantní službou nebo též službou terénní, kdy v tomto případě docházejí pracovníci

⁴⁵ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 112.

⁴⁶ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 298.

⁴⁷ NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. S. 102.

do škol anebo do rodin.⁴⁸ Poradenské služby jsou poskytovány dětem, jejich zákonným zástupcům a rovněž školám a školským zařízením.⁴⁹

2.6.3 Středisko výchovné péče

SVP svou pozornost zaměřuje na děti, které se potýkají s poruchami chování, s výchovnými problémy nebo se sociálně negativními jevy. Cílem těchto středisek je zmírnit nebo odstranit příčiny vzniku negativních jevů. Střediska se specializují na poskytování poradenských, diagnostických a preventivně výchovných služeb. Poskytují rovněž vzdělávací, reedukační a terapeutickou činnost. Tyto služby jsou poskytovány v ambulantní, stacionární a v pobytové formě. Důležitá je také spolupráce se zákonnými zástupci a se školou.⁵⁰ SVP neposkytují své služby dětem, u kterých je nařízena ústavní nebo ochranná výchova, nebo u dětí s problémy s užíváním návykových látek. V této oblasti jsou klienti odkazováni na jiná odborná pracoviště, jako jsou například centra primární prevence, která řeší oblast návykových látek.⁵¹

⁴⁸ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. S. 20.

⁵⁰ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. S. 21.

⁵¹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 300.

3 Rizikové chování

Kapitola se bude zabývat pojmem rizikové chování a vzhledem k velkému počtu typů tohoto chování vymezí jen vybrané stěžejní typy. Rizikové chování v dnešní době představuje poměrně diskutovanou problematiku, se kterou se můžeme setkávat v mnoha dalších oblastech. Z toho důvodu se jako důležitá jeví vzájemná spolupráce mezi subjekty, které se s touto danou problematikou setkávají.

3.1 Definice a typy rizikového chování

Pojem rizikové chování je v oblasti školní prevence novějším pojmem, který nahradil dříve užívaný pojem sociálně patologické jevy. Tento starší pojem příliš kladl důraz na skupinovou a společenskou normu a jevil se již jako koncepčně překonaný. Z toho důvodu bylo přistoupeno k novému pojmenování dané problematiky, kdy se pojem rizikové chování začíná využívat také rovněž z důvodu menší stigmatizace. Důraz je nyní kladen hlavně na jedince anebo na přesně vymezenou skupinu jedinců.⁵²

Rizikové chování je takové chování, které může u jedince způsobit zdravotní, sociální nebo psychické ohrožení, kdy toto ohrožení nemusí mít nutně vliv jen na daného jedince, ale může ohrožovat i jeho sociální okolí. Toto ohrožení může být reálné nebo předpokládané.⁵³ Rizikové chování v sobě obsahuje rozličné typy, které mají nepříznivý vliv na jedince, a to jak v oblasti

⁵² BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ (eds) a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. S. 23.

⁵³ BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ (eds) a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. S. 31.

jeho zdraví, tak i v oblasti sociálního nebo psychologického fungování.⁵⁴ Toto potvrzuje i Dolejš, který poukazuje na to, že rizikové chování „... zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí a/nebo pro společnost.“⁵⁵

Rizikové chování také můžeme rozlišovat v užším a širším pojetí. V užším chování mezi rizikové chování řadíme záškoláctví, šikanu a extrémní projevy agrese, extrémní rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, nebo závislostní chování. V širším pojetí můžeme do rizikového chování dále zařadit poruchy příjmu potravy a okruh problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte.⁵⁶

Jednotlivé vyjmenované typy rizikového chování se částečně překrývají i s dělením, které je uvedeno v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže a které je blíže rozvinuto v jednotlivých přílohách tohoto doporučení. Tento dokument vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy jako doporučení pro pedagogy, kterým terminologicky definuje danou problematiku rizikového chování a doporučuje postupy v případě výskytu tohoto chování.

Tento metodický dokument a jeho přílohy se zaměřují zejména na agresi, šikanu, kyberšikanu, násilí, vandalismus, intoleranci, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobii

⁵⁴ BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ (eds) a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. S. 128.

⁵⁵ DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. S. 9.

⁵⁶ BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ (eds) a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. S. 24.

a homofobii. Dále se zaměřuje na záškoláctví, rizikové sexuální chování, závislostní chování, užívání návykových látek, netolismus, gambling a na negativní působení sekt. Rovněž se zaměřuje na poruchy příjmu potravy, na rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, či na prevenci úrazů.⁵⁷

V následujících podkapitolách budou pro účely této bakalářské práce vymezeny jen vybrané typy rizikového chování, které rovněž vycházejí z tohoto doporučení.

3.2 Záškoláctví

Záškoláctví na základních školách představuje jeden z nejvýznamnějších problémů, se kterým se v prostředí školy, ale i mimo ni, můžeme setkat. Často se tento jev může odrážet i na zvládnutí dokončení základního vzdělání. Nepravidelná docházka či dlouhodobá nepřítomnost ve škole může s sebou přinést nejen problém v podobě neklasifikování žáka, ale také může mít za následek další přidružené rizikové chování. Za záškoláctví nesou odpovědnost zákonní zástupci, vůči kterým může být zahájeno přestupkové či trestní řízení.

Záškoláctví můžeme chápat jako absenci ve výuce, která je činěna záměrně. Tato absence není například řádně omluvena nemocí, návštěvou u lékaře či jinou další nezbytnou událostí, při které se žák nemůže výuky účastnit. Můžeme také hovořit o zvláštním typu záškoláctví, a to o tzv. skrytém záškoláctví. Toto záškoláctví je typické pro situace, kdy žák nedochází do školy a zákonnými zástupci je jeho nepřítomnost omluvena, například

⁵⁷ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 11.11.2018]. S. 2.

nevolností či rodinnými důvody. Těžké formy záškoláctví v mnoha případech vedou k nedokončení školní docházky a též mohou vést i k rozvoji dalších výchovných problémů.⁵⁸

Ve školních řádech škol jsou ukotveny postihy, které mohou za záškoláctví žákům hrozit, může se tak jednat například o důtku třídního učitele až po sníženou známku z chování. U žáků základních škol je docházka do školy ze zákona povinná a v případě nedodržování této povinnosti se to může odrazit i na zákonných zástupcích. Důvodem nedocházení do školy může být například obava z trestů, osobní problémy, snaha vzbudit pozornost, problémy v domácím prostředí, šikana, zneužívání návykových látek, nezájem o školu či vliv vrstevnických skupin.⁵⁹

Dle Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví je problematika školní docházky, její nedostatky a omlouvání žáka plně záležitostí školy. V případě problému se školní docházkou je škola, dle kompetencí, které jí jsou svěřeny zákonem, schopna toto řešit vlastními silami. Škola může využít řadu prostředků, a to ať už konstruktivního nebo sankčního charakteru. Je důležité zároveň poukázat na to, že sociálně-právní ochranu dětí nelze vnímat jako prostředek, který má sloužit k vymáhání povinností, které jsou uloženy školským zákonem či školním řádem. Nejedná se tedy tak o sankční nástroj. Na orgány sociálně-právní ochrany dětí se tak zástupci škol obrací až v nejzazších případech, a to až ve chvíli, kdy vážne

⁵⁸ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 191.

⁵⁹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 192-196.

spolupráce zákonných zástupců na řešení problému, nebo nabízené a zprostředkované služby nepřinesly zlepšení.⁶⁰

Kurátoři ve spolupráci s výchovnými poradci mohou k řešení záškoláctví využívat vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a také individuální plán ochrany dítěte. Tyto nástroje mohou zpracovávat ve spolupráci nejen s rodiči, dítětem, ale i s dalšími odborníky, kteří se podílejí na práci s rodinou. V případech, kdy se na problematice záškoláctví podílí více subjektů, je možné využívat další z nástrojů, kterým je případová konference. Cílem takovéto případové konference je překonání problémů a zajištění odpovídajících podmínek, které by umožnily pravidelnou školní docházku.⁶¹

3.3 Užívání návykových látek

Za návykovou látku považujeme každou chemickou látku, která dokáže změnit psychický stav jedince a u které se může vytvořit návyk a závislost. Označení pojmu droga se často užívá v souvislosti s nelegálně šířenou a zneužívanou psychoaktivní látkou, která vyvolává závislost. Závislost můžeme dělit na fyzickou, která je označovaná rovněž jako somatická a dále na závislost psychickou. Fyzickou závislostí je označováno rozvíjení nepříjemných tělesných příznaků, které vznikají po vysazení nebo rychlému snížení dávky. Psychickou závislostí pak rozumíme touhu znovunavodit stav způsobený návykovou látkou.⁶²

⁶⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 18.11.2018]. S. 14-15.

⁶¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 18.11.2018]. S. 16.

⁶² FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. S. 88.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) v příloze číslo jedna popisuje návykové látky, jako jsou alkohol, tabák, marihuana, těkavé látky, metamfetamin, heroin a dále také o syntetické drogy. Toto metodické doporučení vnímá alkohol jako vysoce společensky akceptovatelnou a tolerovanou návykovou látku, se kterou se děti setkávají často jako jednou s prvních. Dále se věnuje částečně problematice spojené s tabákem. Tabák popisuje jako další návykovou látku, se kterou se, obdobně jako s alkoholem, děti setkávají v brzkém věku. Marihuanu dále toto doporučení popisuje jako psychotropní látku, kdy při jejím užívání může dojít k rozvinutí psychických problémů a u mladých lidí se setkáváme s tím, že se jedná o nejčastěji užívanou nelegální návykovou látku. Těkavé látky jsou popsány jako nebezpečné chemikálie, které ovlivňují centrální mozkovou soustavu, a nejčastějším bývá toluen. Metamfetamin vnímá jako stimulační drogu, která má budivý efekt a může vést k agresivnímu chování. Heroin je zde definován jako látka, která se řadí mezi opioidy. Látka tlumí bolest, působí euforii, má tlumivé a zklidňující účinky. Jako poslední se věnuje syntetickým drogám, jedná se o synteticky vytvořené stimulační halucinogenní látky.⁶³

3.4 Školní šikana a kyberšikana

Dle Koláře rozumíme školní šikanou stav, kdy: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“⁶⁴ Šikanu můžeme dále popsat

⁶³ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.* [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 11.11.2018]. S. 1-3.

⁶⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování.* S. 27.

jako stav, při kterém je ubližováno jedinci, který se nemůže anebo nedokáže bránit. Jedná se zpravidla o opakované jednání. V některých případech, kdy hrozí další budoucí opakování, se může jednat i o jednorázový případ.⁶⁵

Pro šikanu jsou typické jasně dané role a nejčastěji se tak setkáváme s typologií, která rozděluje účastníky na agresory a oběti. Na problematiku šikany je však nutné pohlížet i ze širšího hlediska a z toho důvodu můžeme hovořit i o dalších účastnících, kteří ovlivňují průběh šikany a její případné řešení.

Dle Říčana a Janošové rozlišujeme několik typů rolí, kdy se tak například jedná o agresora, jeho pomocníky, oběť, třídní „publikum“, zastánce oběti, pedagogy, rodiče zúčastněných dětí, místní komunitu a dále můžeme i zařadit širší veřejnost. Šikanu můžeme dělit na přímou a nepřímou, kdy přímá se vyznačuje přímým fyzickým ubližováním, jako je kopání, bití, krádeže atp. Nepřímá šikana je typická například pro sociální izolaci, kdy oběti bývají ze skupiny odstrkování.⁶⁶

Definovat kyberšikanu je poměrně obtížné, vzhledem k tomu, že se tento jev začal objevovat až v posledních letech, a to s nástupem elektronických medií, přes které tento druh šikany probíhá. Mezi tato média můžeme zařadit nejružnější sociální sítě, webové stránky, blogy, chatovací místnosti, SMS a MMS zprávy.⁶⁷

Problém kyberšikany můžeme spatřit především v dostupnosti medií a rychlosti šíření mezi další uživatele.

⁶⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. S. 21.

⁶⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. S. 21-53.

⁶⁷ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. S. 20-28.

3.5 Vandalismus

Vandalismus můžeme označit jako poškozování a ničení cizího majetku, a to buď toho veřejného, nebo soukromého. Dále pak může rovněž hovořit i o ničení věcných hodnot. Toto jednání však pachateli nepřináší žádné obohacení ani zisk. Bývá zpravidla činěno bezdůvodně. Toto chování můžeme označit jako zvláštní typ agresivního chování.⁶⁸

V případě vandalismu se tak můžeme setkat například se sprejerstvím, s ničením odpadkových košů, též s ničením prostředků veřejné dopravy, dopravního značení, nebo také s ničením školního majetku. Jedinec, který se dopouští vandalismu, se tak může dopustit například přestupku proti veřejnému majetku, přestupku proti majetku dle zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Může se však také dopustit trestného činu poškozování cizí věci dle § 228 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3.6 Krádeže

Krádeží označujeme takové chování, které je činěno jedincem záměrně. O tomto chování, které porušuje normy, však hovoříme až tehdy, kdy je věk jedince a jeho rozumové schopnosti na takové úrovni, při kterých je schopen chápat pojem vlastnictví a normy. Dokáže tedy od sebe odlišit vztahy mezi věcmi vlastními a cizími. Krádeží jedinec omezuje vlastnické právo jiného člověka, kdy toto chování může být spjato s různými projevy násilí. Krádeže můžeme rozlišovat jako příležitostné, předem promyšlené a rovněž také opakované. Motivace ke krádeži mohou být různé

⁶⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. S. 55.

a představují problémy, se kterými se dítě potýká. Může tak krást pro sebe, pro druhé či pro partu. Například to může být z důvodu toho, že nemůže dosáhnout věci jiným sociálně přijatelným způsobem, nebo z důvodu získání základních potřeb, jako je jídlo a pití. Důvodem může být také získání vyšší prestiže mezi vrstevníky.⁶⁹

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. S. 795-796.

4 Spolupráce kurátora a výchovného poradce

Předchozí kapitoly představily legislativní rámec, činnosti výchovných poradců a kurátorů. Věnovaly se rizikovému chování a byla popsána oznamovací povinnost. V podkapitole, která se věnovala spolupráci kurátora s dalšími institucemi, byla popsána též spolupráce tzv. formální, která je dána zákonem a tzv. neformální, která je například odvozena od osobních vztahů. Pro naplnění cíle této bakalářské práce je dále důležité popsat vzájemnou spolupráci kurátora s výchovným poradcem.

V informačním postupu v případech záškoláctví, který vydalo MPSV pro orgány sociálně-právní ochrany dětí nalezneme postup, který udává řešení výchovných problémů. Tento dokument se zaměřuje primárně na problematiku záškoláctví, ale tento postup lze de facto aplikovat i na další výchovné problémy. Toto opatření uvádí, že v případě, kdy se škole nedaří problém vyřešit vlastními silami a daná záležitost je již velmi závažná, tak se škola až v této situaci obrací na příslušnou instituci. Činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí škole neslouží jako represivní nástroj k vymáhání povinností, které jsou uloženy školským zákonem či školním řádem. Sociálně-právní ochrana není sankčním nástrojem, ale je prostředkem, který pomáhá obnovit narušené funkce rodiny, a tím chrání dítě. Těmto orgánům je však potřeba poskytnout podrobnou zprávu, ve které budou obsaženy i předešlá opatření ze strany školy. Díky získaným informacím pak nebudou například opakovány již předešlé kroky, zároveň tímto škola ukáže, že již využila veškeré své možnosti a nejedná se jen o přesunutí problému na jinou instituci. U těchto dokumentů je třeba také uvést

datum přijetí a jeho obsah, průběh a rovněž i účinnost daných opatření.⁷⁰

Kurátor tedy neřeší automaticky všechny situace, nastupuje až tehdy, kdy předchozí doporučení, poskytnuté služby, nebo neaktivita rodičů ohrožují vývoj dítěte. O výchovných problémech se tak kurátor pro mládež často dozvídá od výchovných poradců, kteří jsou v záležitostech žáků dobře orientovaní a poskytují kurátorovi relevantní informace.

Mertin uvádí, že výchovný poradce je jedním z klíčových pracovníků, který nejčastěji bývá odpovědný za komunikaci se školskými poradenskými zařízeními a dalšími institucemi. Výchovný poradce je v literatuře označován jako tzv. kontaktní osoba, a to z toho důvodu, že bývá často dobře znalá a orientovaná v problémech žáků školy, ale také z toho důvodu, že se u ní často shromažďují informace o dané situaci. Má tak dobrý a komplexní náhled na danou problematiku. Při dlouhodobé spolupráci se výchovný poradce stává spolehlivým partnerem v komunikaci, a proto se na něj obracejí žáci, kolegové, ale i mnozí odborníci mimo školu jako jsou například pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁷¹

V praxi se však můžeme setkat i s negativním jevem, který se projevuje přesněji nespoluprací výchovného poradce, potažmo školy jako celku, s jinými institucemi. Například to může být z obavy z toho, že činnost školy se bude jevit v očích veřejnosti

⁷⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 18.11.2018]. S.14-15.

⁷¹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 64-71.

jako nekompetentní, v případě, že se obrátí na odborníky mimo školu.⁷²

Spolupráce kurátorů pro mládež s výchovnými poradci se tak jeví jako nezbytná součást ochrany dítěte v případě rizikového chování.

⁷² MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 70.

5 Praktická část

V teoretické části byla vymezena teoretická východiska, která jsou nezbytným podkladem tohoto kvantitativně orientovaného šetření. Toto šetření navazuje na teoretickou část a bude sledovat, jaká je podoba spolupráce kurátorů s výchovnými poradci v případě rizikového chování nezletilých.

K realizaci empirického šetření byla zvolena kvantitativně orientovaná strategie, u které byla vybrána metoda dotazování s technikou dotazníku, ta se jeví pro naplnění cíle této bakalářské práce, jak bude dále uvedeno, jako nejvíce vhodná.

V následujících částech popisují metodiku empirického šetření. Závěr této kapitoly je věnován prezentaci výsledků empirického šetření, jejich interpretaci a shrnutí.

5.1 Metodika empirického šetření

V teoretické části jsou vymezeny pojmy, které tvoří podklad pro část empirickou. Jedná se především o vymezení činnosti kurátora, výchovného poradce a jejich vzájemné spolupráce v případě rizikového chování. Dále se teoretická část věnovala také popisu nástrojů, které mohou kurátoři a výchovní poradci během své činnosti využívat.

Tato část se zaměří na představení metody a zvolených postupů, které na sebe navazují. Bude představen cíl empirického šetření, předmět zkoumání a postup tvorby dotazníku. Výzkumné šetření se zaměří na tzv. formální způsob spolupráce, kdy tento typ spolupráce je blíže popsán v podkapitole 1.4 na straně 18.

Předmětem tohoto empirického šetření je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě

rizikového chování nezletilých. Z mé profesní zkušenosti budu pro potřeby tohoto empirického šetření vycházet z předpokladu, že spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem existuje a nebudu tedy sledovat případy, kdy spolupráce není vůbec realizována. Východiskem bude formální způsob spolupráce, který je jasně vymezen zákonem, případně metodikami či doporučeními.

5.1.1 Cíl empirického šetření

Cílem empirického šetření je u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých.

Empirické šetření se zaměří na formální podobu jejich vzájemné spolupráce při řešení rizikového chování. Vzájemnou spolupráci považujeme v případě řešení rizikového chování nezletilých za velmi klíčovou. Jako potřebné se rovněž jeví využívání nástrojů kurátora či výchovného poradce. Empirické šetření přinese odpověď na to, kdo je iniciátorem vzájemné spolupráce při výskytu rizikového chování nezletilých. Dále se zaměří na to, jaké komunikační kanály jsou při spolupráci nejčastěji využívány. Bude také zjišťováno, jakou oblast rizikového chování kurátoři pro děti a mládež s výchovnými poradci řeší. Výsledkem bude rovněž také zjištění, jaké nástroje se u jednotlivých typů rizikového chování při spolupráci s výchovnými poradci využívají a jak často.

5.1.2 Vzorek empirického šetření

Vzorek empirického šetření byl vybrán na základě tzv. účelového výběru, kdy tento výběr je „... založený pouze na

úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat.“⁷³ Tento postup se také může označit jako výběr úsudkem. Tedy jedná se o takový výběr, při kterém si výzkumník, který má znalosti o dané problematice, sám zvolí oblast zkoumání.⁷⁴ Na základě tohoto výběru byl zvolen výzkumný vzorek, kterým jsou kurátoři pro děti a mládež působící na území hl. m. Prahy (dále jen pražští kurátoři).

Na základě cíle empirického šetření bylo nutné blíže specifikovat tento výzkumný vzorek. Jak jsem již uvedl, cílem empirického šetření je u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých. Empirické šetření se zaměří výhradně na kurátory pro děti a mládež, kteří působí na úřadech městských částí Prahy 1 až 22. Osloveno bylo prostřednictvím e-mailové korespondence všech 60 pražských kurátorů. Tento zvolený výzkumný vzorek vychází z interního seznamu oddělení sociální péče Magistrátu hlavního města Prahy, který metodicky vede jednotlivé orgány sociálně-právní ochrany dětí. Kontakty budou čerpány z webových stránek jednotlivých úřadů.

5.1.3 Výzkumná strategie, metoda a technika

K realizaci empirické části byla zvolena kvantitativně orientovaná strategie, kterou Hendl popisuje jako relativně rychlou a přímočarou strategii sběru dat. Tato strategie je rovněž užitečná při zkoumání velkých skupin, u kterých lze získat přesná data.⁷⁵

⁷³ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost, příručka pro uživatele*. S. 112.

⁷⁴ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. S. 83.

⁷⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. S. 45.

Vzhledem ke zjištění formální podoby spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých byla zvolena metoda dotazování. Tato metoda se jeví k zjištění formální podoby spolupráce jako nejvhodnější. Dotazování je specifickou metodou pro sociální výzkumy, tedy takové výzkumy, které se zaměřují výhradně na živé osoby. Jedná se o způsob kladení otázek, které může probíhat buď v mluvené podobě, nebo prostřednictvím písemné formy, u které se využívá technika dotazníku.⁷⁶

Pro empirické šetření byla zvolena technika anonymního dotazníkového šetření, kterou lze označit za jednu z nejrozšířenějších výzkumných technik u kvantitativního výzkumu. Výhodou této techniky je, že lze získat poměrně rychle požadovaná data od velkého počtu respondentů.⁷⁷ Technika dotazníku byla pro mé empirické šetření nejvhodnější, protože jsem potřeboval v krátkém čase oslovit větší skupinu respondentů.

5.1.4 Výzkumné otázky

Stanovené výzkumné otázky vycházejí z teoretické části a navazují na cíl práce. Blíže doplňují cíl empirického šetření, kterým je u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých.

1. Kdo je iniciátorem vzájemné spolupráce při výskytu rizikového chování nezletilých?
2. Jaké komunikační kanály jsou při spolupráci nejčastěji využívány?

⁷⁶ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. S. 99.

⁷⁷ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. S. 163.

3. Jakou oblast rizikového chování kurátoři pro děti a mládež s výchovnými poradci řeší a jak často?
4. Jaké nástroje se u jednotlivých typů rizikového chování při spolupráci s výchovnými poradci využívají a jak často?

5.1.5 Postup tvorby dotazníku

Dotazník, který byl zaslán pražským kurátorům jednotlivých úřadů městských částí, je v plném znění uveden v příloze číslo 1 této bakalářské práce. Níže stanovené otázky v dotazníku vycházejí z výše uvedených výzkumných otázek a zároveň souvisejí s naplněním cíle této bakalářské práce.

Otázka 1 – Kdo bývá, dle Vaší zkušenosti, iniciátorem prvotního kontaktu při výskytu rizikového chování nezletilých? Tato otázka se pojí s první výzkumnou otázkou, která zjišťuje, kdo bývá prvotním iniciátorem vzájemné spolupráce při výskytu rizikového chování nezletilých. Jedná se o uzavřenou otázku, u které respondenti volí z možnosti kurátor a výchovný poradce.

Otázka číslo 2 – Které komunikační kanály využíváte pro spolupráci s výchovnými poradci v případě výskytu rizikového chování nezletilých nejčastěji? Tato polouzavřená otázka má za cíl zmapovat, které komunikační kanály jsou v případě zahájení spolupráce využívány nejčastěji. Na výběr je osobní kontakt, telefonický rozhovor, e-mail, písemná zpráva a jiné. Na tuto dotazníkovou otázku se pojí výzkumná otázka číslo dvě.

Otázka číslo 3 – Které komunikační kanály využíváte během spolupráce s výchovnými poradci v případě řešení rizikového chování nezletilých nejčastěji? Tato polouzavřená otázka má za cíl zmapovat, které komunikační kanály jsou v případě probíhající spolupráce využívány nejčastěji. Na výběr je opět osobní kontakt,

telefonický rozhovor, e-mail, písemná zpráva a jiné. Na tuto dotazníkovou otázku se pojí výzkumná otázka číslo dvě.

Otázka číslo 4 – Jakou oblast rizikového chování s výchovnými poradci řešíte a jak často? Na tuto otázku se pojí výzkumná otázka číslo tři. Jedná se o uzavřenou otázku, kdy respondenti odpovídají prostřednictvím škály na to, v jaké intenzitě řeší s výchovnými poradci jednotlivé vybrané typy rizikového chování.

Na otázky pět až devět se pojí výzkumná otázka číslo čtyři, která sleduje, jaké nástroje se u jednotlivých typů rizikového chování při spolupráci s výchovnými poradci využívají a jak často. Tyto uzavřené otázky sledují prostřednictvím škály to, v jaké intenzitě se jednotlivé vybrané nástroje užívají v případě spolupráce kurátora a výchovného poradce v případě vybraných typů rizikového chování.

Otázka číslo 5 – Jaké nástroje v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Otázka číslo 6 – Jaké nástroje v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Otázka číslo 7 – Jaké nástroje v případě šikany a kyberšikany při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Otázka číslo 8 – Jaké nástroje v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Otázka číslo 9 – Jaké nástroje v případě krádeží při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Rovněž byl proveden předvýzkum, který je dle Dismana nezbytný před každou výzkumnou akcí. Předvýzkum by měl být proveden na malém vzorku cílové skupiny. Předvýzkum má otestovat nástroje, které chceme při samotném výzkumu použít.

Provedení předvýzkumu snižuje riziko selhání a jeho neprovedení může být riskantní.⁷⁸ Jedním z typů předvýzkumu může být tzv. pilotáž, která zkoumá například srozumitelnost připravených otázek nebo zdali je zkoumané respondentům vůbec známé. Konečnou fází této pilotáže je finální podoba zvolené techniky.⁷⁹

Návrh dotazníkového šetření, které bylo vytvořeno prostřednictvím tzv. Google Forms bylo rozesláno čtyřem pražským kurátorům pro děti a mládež. Ověření proběhlo prostřednictvím telefonického rozhovoru a zároveň vyplněním dotazníku těmito respondenty. Na základě pilotáže bylo zjištěno, že je dotazník srozumitelný.

Navržený dotazník se obešel tedy bez nutných úprav a byl stejnou cestou v únoru 2019 rozeslán prostřednictvím e-mailové korespondence jednotlivým pražským kurátorům. Vytvořený dotazník obsahoval průvodní dopis, ve kterém respondenti naleznou zdůvodnění a cíl tohoto výzkumu, dále ujištění o tom, že veškerá data budou získána anonymně a budou využita jen pro potřeby této bakalářské práce. Dotazník, který je součástí přílohy č. 1, obsahuje dohromady 9 otázek, z toho je sedm otázek uzavřených, dvě otázky polouzavřené a jedna otevřená.

Osloveno bylo v rámci dotazníkového šetření celkem 60 respondentů, přičemž návratnost byla 49 dotazníků, tj. 82 %.

Následující kapitola bude prezentovat výsledky, které byly získány prostřednictvím dotazníkového šetření.

⁷⁸ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost, příručka pro uživatele*. S. 122.

⁷⁹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. S. 73-74.

6 Shrnutí výsledků empirického šetření

V následující kapitole budou prezentovány výstupy dotazníkového šetření a následně budou interpretovány. Poslední část této kapitoly bude věnována závěrům empirického šetření.

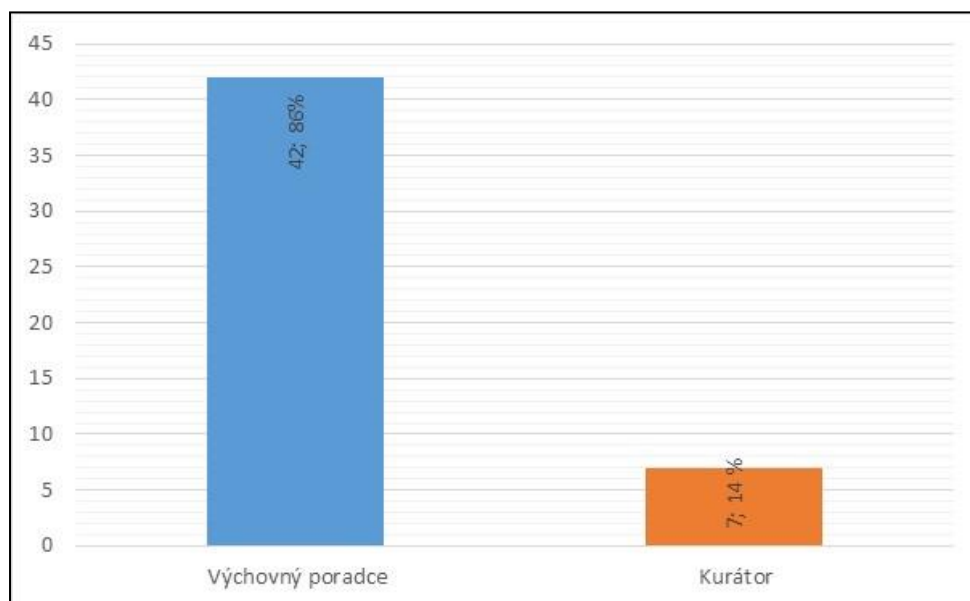
Dotazník byl rozeslán celkem 60 pražským kurátorům prostřednictvím e-mailové korespondence. Z celkového počtu oslovených respondentů se vrátilo 49 vyplněných dotazníků, tedy návratnost činí 82 %.

Dotazník byl vytvořen prostřednictvím tzv. formulářů Google, kdy získaná data byla následně převedena a zpracována pomocí Microsoft Excel.

Pro lepší přehlednost budou v tabulkách a grafech použity zkrácené názvy některých nástrojů:

- *vyhodnocování situace dítěte a rodiny* – vyhodnocování situace,
- *individuální plán ochrany dítěte* – IPOD,
- *sociální šetření (návštěva dítěte ve škole)* – sociální šetření,
- *individuální výchovný program* – IVýP.

Otázka č. 1 – Kdo bývá, dle Vaší zkušenosti, iniciátorem prvotního kontaktu při výskytu rizikového chování nezletilých?

Graf č. 1 – Iniciátor prvotního kontaktu při výskytu rizikového chování nezletilých, ze zkušenosti kurátorů.

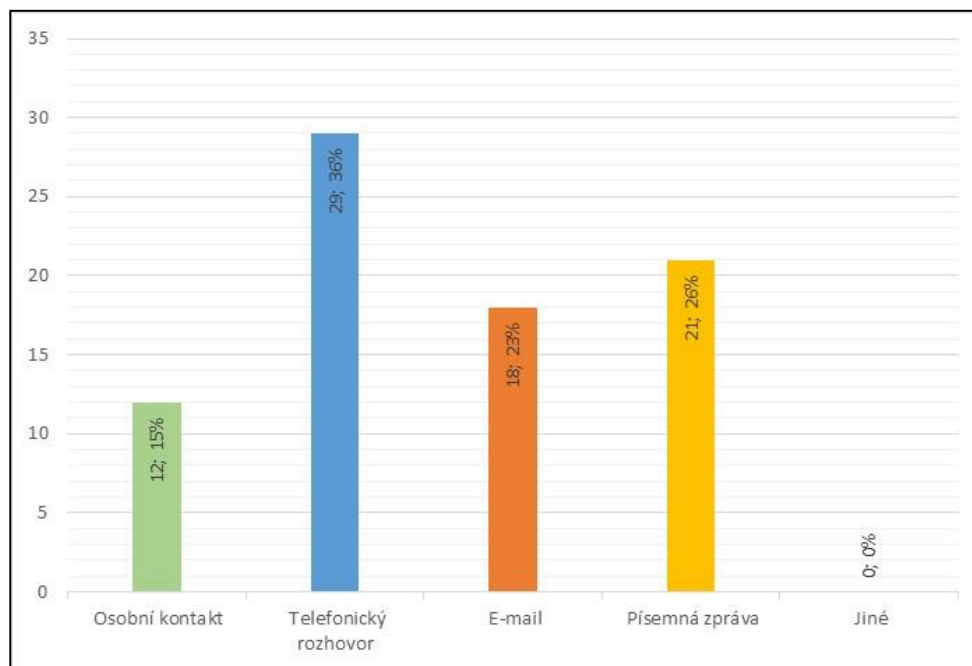
Z celkového počtu 49 respondentů odpovědělo 42 respondentů (86 %), že iniciátorem prvotního kontaktu bývá výchovný poradce, a 7 respondentů (14 %), že iniciátorem bývá kurátor.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že ze zkušenosti kurátorů bývá prvotním iniciátorem výchovný poradce. Toto zjištění zároveň koresponduje i s teoretickou částí této bakalářské práce, kdy Mertin uvádí, že výchovný poradce je neodmyslitelnou součástí systému školy, je jedním z klíčových pracovníků, který nejčastěji bývá odpovědný za komunikaci s odbornými institucemi, a právě on je zpravidla tím prvním, který se s problémy žáků v prostředí školy dostává do přímého kontaktu.⁸⁰ Z výsledků empirického šetření, lze předpokládat, že výchovný poradce, kterého považujeme

⁸⁰ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. S. 64-71.

za prodlouženou ruku ředitele školy, má dostatečné informace o rizikovém chování žáka.

Otázka č. 2 – Které komunikační kanály využíváte pro spolupráci s výchovnými poradci v případě výskytu rizikového chování nezletilých nejčastěji?

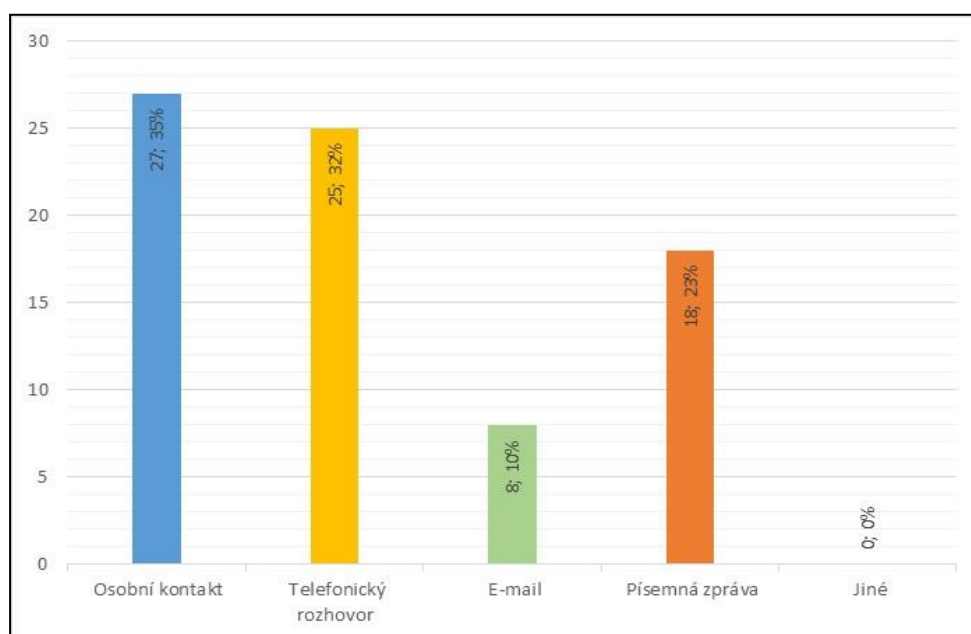
Graf č. 2 – Nejčastější komunikační kanály využívané pro spolupráci s výchovnými poradci v případě výskytu rizikového chování nezletilých.

Celkem bylo získáno 80 odpovědí, z toho 12 respondentů (15 %) označilo, že využívají osobní kontakt pro spolupráci s výchovnými poradci při výskytu rizikového chování nezletilých, 29 respondentů (36 %) označilo, že nejčastěji využívají telefonický rozhovor, 18 dotazovaných (23 %) uvedlo e-mail, dále 21 respondentů (26 %) využívá písemnou zprávu. Žádný z respondentů neuvedl další variantu komunikačního kanálu.

Nejvíce využívaným komunikačním kanálem je, na základě tohoto zjištění, telefonický rozhovor. Toto může být v praxi dáno tím, že telefonický kontakt bývá zpravidla rychlou a operativnější variantou vzájemné domluvy mezi kurátorem a výchovným poradcem, například oproti osobnímu kontaktu. Písemná zpráva,

kteřá je druhým nejčastěji využívaným komunikačním kanálem, pak zpravidla pro kurátory je jedním z nezbytných podkladů, které vedou ve spisové dokumentaci nezletilého dítěte. Z mé profesní praxe se při výskytu rizikového chování setkávám nejprve s telefonickým rozhovorem a na základě vzájemné domluvy, poté s písemnou zprávou či e-mailovou korespondencí.

Otázka č. 3 – Které komunikační kanály využíváte během spolupráce s výchovnými poradci v případě řešení rizikového chování nezletilých nejčastěji?

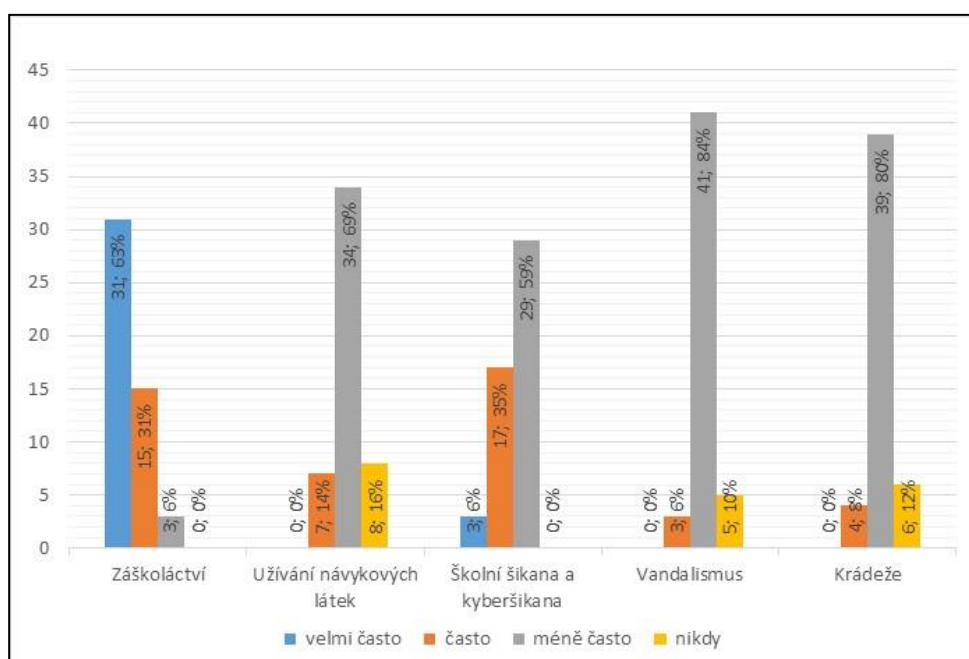
Graf č. 3 – Nejčastější komunikační kanály využívané během spolupráce s výchovnými poradci v případě řešení rizikového chování nezletilých.

Celkem bylo získáno 78 odpovědí, kdy 27 respondentů (35 %) označilo, že během spolupráce nejčastěji využívají osobní kontakt, dále 25 dotazovaných (32 %) odpovědělo, že nejčastějším komunikačním kanálem bývá telefonický rozhovor, 8 respondentů (10 %) označilo, že komunikují prostřednictvím e-mailu. Písemnou zprávu označilo 18 respondentů (23 %). Žádný z dotazovaných neoznačil jiný komunikační kanál.

Z předchozí otázky vyplývá, že během vzájemné spolupráce s výchovnými poradci se mnohem více využívá osobního kontaktu. Rozdíl nastává při spolupráci v případě výskytu rizikového chování nezletilých. Telefonický rozhovor je užívanější variantou při výskytu rizikového chování, než je to v případech řešení rizikového chování. Využívání písemných zpráv se v obou případech tolik razantně neliší. Oproti tomu pokles nastal v případě e-mailové korespondence, která je nižší během řešení rizikového chování. Z teoretické části vyplývá, že pro kvalitní poskytování sociálně-právní ochrany dětí je vzájemná spolupráce nezbytným předpokladem a je důležité mít tuto spolupráci kvalitně nastavenou.

Na základě získaných dat lze dospět k názoru, že nejčastěji využívaným komunikačním kanálem je telefonický rozhovor. Tuto oblast sledovala výzkumná otázka, jaké komunikační kanály jsou při spolupráci nejčastěji využívány.

Otázka č. 4 – Jakou oblast rizikového chování s výchovnými poradci řešíte a jak často?

Graf č. 4 – Oblast rizikového chování řešena s výchovnými poradci.

Záškoláctví bylo všemi respondenty označeno za velmi často řešené v 31 případech (63 %), dále často je rizikové chování řešeno 15 respondenty (31 %), méně často je řešeno třemi respondenty (6 %).

Žádný z dotazovaných neoznačil, že by velmi často řešil užívání návykových látek, sedm respondentů (14 %) označilo, že toto rizikové chování řeší často, 34 dotazovaných (69 %) kurátorů označilo možnost méně často a osm respondentů (16 %) se vyjádřilo, že nikdy toto rizikové chování s výchovnými poradci neřešilo.

Školní šikanu a kyberšikanu velmi často řeší tři respondenti (6 %), často je řešena 17 respondenty (35 %), 29 respondentů (59 %) označilo možnost méně často. Respondenti neoznačili možnost, že by nikdy neřešili školní šikanu a kyberšikanu s výchovnými poradci.

Z výsledků dále vyplývá, že vandalismus není s výchovnými poradci velmi často řešen. Pouze tři (6 %) respondenti uvedli, že vandalismus řeší často. Méně často označilo 41 respondentů (84 %). Dále pět dotazovaných (10 %) uvedlo, že vandalismus nikdy s výchovnými poradci neřešilo.

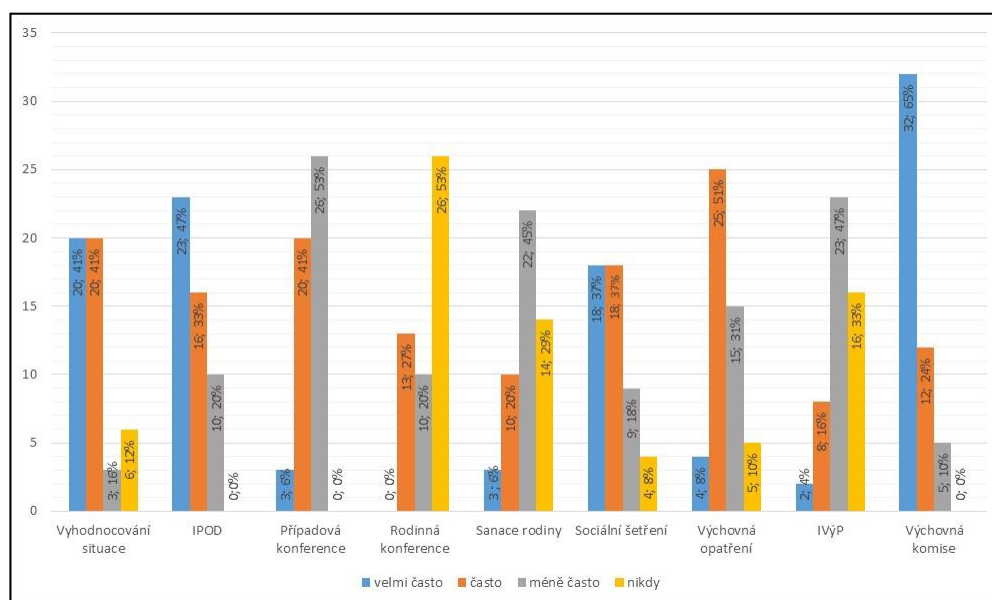
Poslední oblast rizikového chování, kterou jsou krádeže, neřeší velmi často žádný z oslovených respondentů, čtyři respondenti (8 %) řeší krádeže často, 39 dotazovaných (80 %) méně často a 6 kurátorů (12 %) krádeže s výchovnými poradci nikdy neřešilo.

Na základě uvedených výsledků, lze usuzovat, že nejčastěji řešeným rizikovým chováním je záškoláctví. Dále v porovnání se záškoláctvím se nám dostane výsledků, kdy vandalismus, užívání návykových látek, krádeže, šikana a kyberšikana jsou s výchovnými poradci řešeny méně často, a to i přesto, že z teoretické části a odborné literatury vyplývá, že výchovní poradci hrají důležitou roli při monitorování výchovných a vzdělávacích obtíží žáků.

Jejich činnost se zaměřuje na prevenci rizikového chování žáků. Výchovní poradci zaměřují svou pozornost také na sledování rizikového chování žáků, na komunikaci s rodiči a na doporučování dalších postupů.⁸¹

V případě užívání návykových látek, vandalismu a krádeží se část kurátorů vyjádřila tak, že tuto oblast s výchovnými poradci nikdy neřešila. Zároveň tato oblast rizikového chování může být v praxi v kompetenci školního metodika prevence, který rovněž koordinuje spolupráci s dalšími institucemi.

Otázka č. 5 – Jaké nástroje v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Graf č. 5 – Využívané nástroje v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny 20 respondentů (41 %) označilo, že tento nástroj využívají velmi často, 20 respondentů (41 %) označilo možnost často, tři respondenti (16 %) odpověděli méně často a šest dotazovaných (12 %) uvedlo, že nikdy nevyužívají.

Individuální plán ochrany dítěte označilo velmi často 23 respondentů (47 %), často bylo označeno 16 respondenty (33 %),

⁸¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. S. 101.

méně často označilo 10 dotazovaných (20 %) a žádný z respondentů neoznačil možnost nikdy.

Případovou konferenci označili velmi často 3 respondenti (6 %), 20 respondentů (41 %) vybralo často, méně často označilo 26 dotazovaných (53 %), žádný z dotazovaných neoznačil možnost nikdy.

Dalším nástrojem byla rodinná konference, kterou žádný z respondentů velmi často nevyužívá. Často byla označena 13 respondenty (27 %), deset dotazovaných (20 %) označilo méně často, 26 kurátorů (53 %) se vyjádřilo, že tento nástroj nikdy nevyužívají při spolupráci s výchovnými poradci.

Sanace rodiny je velmi často využívána třemi respondenty (6 %), deset respondentů (20 %) označilo často, 22 dotazovaných (45 %) méně často a 14 dotazovaných (29 %) nikdy.

Sociální šetření (návštěva nezletilého ve škole) bylo velmi často a často označen 18 respondenty (37 %), méně často devíti respondenty (18 %) a nikdy čtyřmi dotazovanými (8 %).

Výchovná opatření ve spolupráci s výchovnými poradci využívají čtyři respondenti (8 %), často 25 respondentů (51 %), méně často 15 dotazovaných (31 %), nikdy pěti dotazovaných (10 %).

Individuální výchovný program označili velmi často dva respondenti (4 %), často 8 dotazovaných (16 %), méně často 23 kurátorů (47 %), nikdy 16 respondentů (33 %).

Jako nejčastěji užívané nástroje v případě záškoláctví označili respondenti výchovnou komisi, kdy 32 dotazovaných velmi často využívá tento nástroj, 12 dotazovaných (24 %) často, méně často pět respondentů (10 %). Nikdo neoznačil možnost, že by s tímto nástrojem neměl zkušenosti.

Ze získaných odpovědí lze vyvodit, že nejčastěji užívaným nástrojem při spolupráci s výchovnými poradci, v případě záškoláctví, je výchovná komise.

Zjištění, že výchovná komise je jedním z nejužívanějších nástrojů v případě záškoláctví navazuje rovněž na teoretickou část této práce. V teoretické části je uvedeno, že výchovná komise je poradním a preventivním orgánem a jako taková řeší absenci žáka a jeho případné záškoláctví. Výchovná komise je společné jednání ředitele školy, třídního učitele, výchovného poradce či školního metodika prevence se zákonnými zástupci. Při tomto jednání bývá často školou přizván i kurátor.⁸²

Výzkumné šetření dále prokázalo, že velmi využívaným nástrojem v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci je individuální plán ochrany dítěte. Individuální plán určuje cíle, kroky a osoby, které se na plnění tohoto plánu podílejí. Z výzkumného šetření vyplývá, že jsou výchovní poradci zapojováni do užívání tohoto nástroje. Individuální plán ochrany dítěte zároveň vychází z vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny bylo 20 respondenty označeno za velmi často užívaný nástroj v případě záškoláctví. Vyhodnocování vnímáme jako základ pro další práci s dítětem a jeho rodinou. Písemné zprávy, které jsou poskytovány výchovnými poradci, bývají často vhodným podkladem pro vypracování vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Na základě těchto zpráv, lze získat důležité informace, které jsou nezbytné pro kvalitní poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

⁸² KUCHARSKÁ, Anna a Jana MRÁZKOVÁ a kol. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. S. 100-101.

Méně často je využívána případová konference, která se jeví, dle teoretické části, jako velmi důležitý nástroj vzájemné spolupráce, a to obzvláště v případech, kdy se na problematice záškoláctví podílí více subjektů. MPSV doporučuje využívat případové konference k překonání problémů a zajištění odpovídajících podmínek, které by umožnily pravidelnou školní docházku žáka.⁸³

Výzkumné šetření tedy zjistilo, že tento nástroj je v praxi méně často využíváný, a to i přesto, že je doporučeným postupem v případech záškoláctví. Zde si můžeme klást otázku, proč respondenti tento nástroj využívají méně často, zda je příčinou například časová náročnost, administrativní zatížení kurátorů či množství jejich případů.

Zajímavých výsledků se dostalo u rodinné konference, kdy více jak polovina respondentů při spolupráci s výchovnými poradci v případě záškoláctví nikdy tento nástroj nevyužívá.

Důvod nevyužívání tohoto nástroje v praxi může být dán v tom, že bývá dán větší prostor rodině a mobilizaci jejich zdrojů pomoci nežli zapojování jednotlivých odborníků do procesu pomoci. Staví na tom, že rodina je odpovědná za řešení daného problému a účast odborníků není nezbytná.

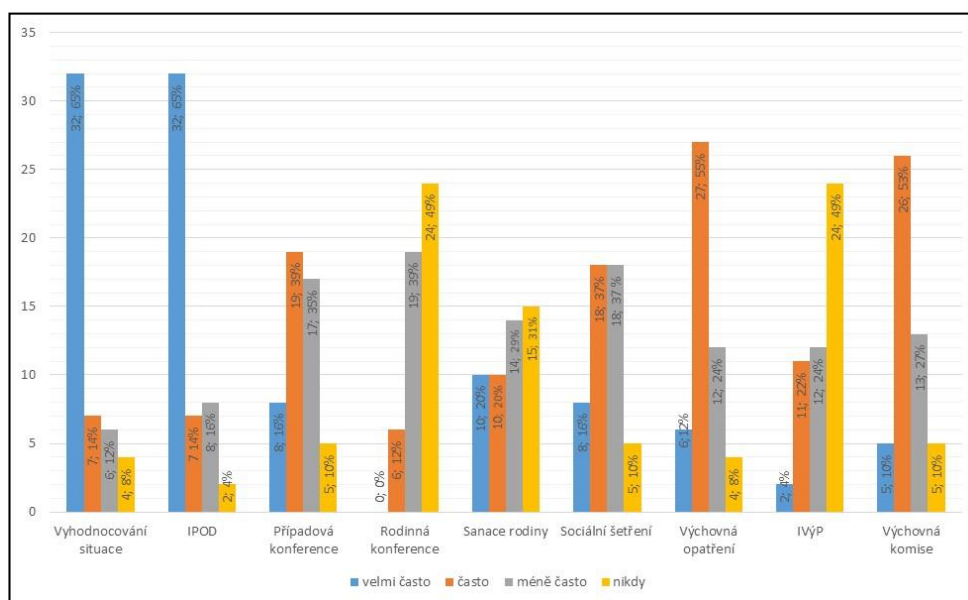
Méně často využívaným nástrojem byla označena sanace rodiny a dále také individuální výchovný program. IVýP chápeme jako jeden z vhodných způsobů vzájemné spolupráce při řešení

⁸³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 18.11.2018]. S.16.

rizikového chování nezletilých⁸⁴ a i přesto je méně často užívaným nástrojem.

Kurátoři shodně uvedli, že často a velmi často využívají sociálního šetření ve spolupráci s výchovnými poradci. Z teoretické části vyplývá, že se tento nástroj využívá ve spolupráci s výchovnými poradci při návštěvě nezletilého ve škole. Dále bylo zjištěno, že výchovná opatření jsou kurátory často užívaným nástrojem při vzájemné spolupráci.

Otázka č. 6 – Jaké nástroje v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Graf č. 6 – Využívané nástroje v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci.

Nejčastěji užívaným nástrojem bylo označeno vyhodnocování situace dítěte a rodiny, kdy 32 respondentů (65 %) odpovědělo, že velmi často využívá tento nástroj, sedm (14 %) označilo často, šest (12 %) méně často a čtyři (8 %) označili nikdy.

⁸⁴ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků* [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 13.10.2018]. S. 2-5.

Individuální plán ochrany dítěte označilo velmi často 32 respondentů (65 %), sedm (14 %) označilo často, osm respondentů (16 %) vybralo možnost méně často a dva respondenti (4 %) nikdy.

Nástroj případová konference je velmi užívaná osmi respondenty (16 %), 19 respondenty (39 %) často, 17 respondenty (35 %) méně často a nikdy pěti respondenty (10 %).

Rodinou konferenci žádný z respondentů nevyužívá velmi často, často je využívána šesti respondenty (12 %), méně často 19 dotazovanými (39 %) a nikdy 24 dotazovanými (49 %).

Sanace rodiny je využívána velmi často deseti respondenty (20 %), často deseti (20 %) respondenty, méně často 14 (29 %) a možnost nikdy 15 (31 %) respondenty.

Sociální šetření využívá osm dotázaných (16 %), často 18 dotazovaných (37 %), dále méně často 18 dotazovaných (37 %) a nikdy 5 dotazovaných (10 %).

Výchovná opatření označilo velmi často 6 kurátorů (12 %), často 27 kurátorů (55 %), méně často bylo kurátory označeno dvanáctkrát (24 %) a čtyři kurátoři (8 %) tento nástroj nikdy nevyužili.

Individuální výchovný program využívají velmi často dva respondenti (4 %), často 11 (22 %) respondentů, 12 méně často (24 %), nikdy 24 respondentů (49 %).

Výchovnou komisi využívá při spolupráci s výchovnými poradci velmi často pět dotazovaných (10 %), často 26 dotazovaných (53 %), méně často 13 dotazovaných (27 %) a pět (10 %) dotazovaných nikdy.

Nejčastěji využívanými nástroji v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci je

vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a stejně tak i využívání individuálního plánu ochrany dítěte.

Na základě tohoto zjištění lze dospět k názoru, že jsou tyto nástroje využívány souběžně. Lze z toho zároveň vyvodit, že je zde pravděpodobně kladen důraz výrazně více na jejich užívání, než je tomu u předešlého záškoláctví. Toto zjištění rovněž souvisí s tím, že je kladena větší míra na celkové vyhodnocení situace dítěte, které nám umožňuje rozpoznat aktuální míru jeho ohrožení a poté celkově zhodnotit jeho poměry a potřeby.⁸⁵

U nástroje případová konference se oproti záškoláctví zvýšil počet respondentů, kteří označili velmi často, a to ze tří respondentů na osm respondentů. U možnosti méně často se snížil počet respondentů z 26 na 17. Zvýšil se však počet odpovědí respondentů, na to, že by tento nástroj nikdy nevyužívali.

Využívání nástroje rodinná konference v případě užívání návykových látek koresponduje s předchozím zjištěním u záškoláctví, u kterého bylo též potvrzeno, že se tento nástroj využívá jen minimálně. Naproti tomu je využíváno více sanace rodiny, u které se zvýšil počet respondentů, kteří tento nástroj využívají velmi často. U sociálního šetření se snížil počet kurátorů, kteří velmi často využívají návštěvu nezletilého ve škole, a vzrostl počet méně často na 18 respondentů. U nástroje výchovná opatření zůstaly hodnoty výrazně nezměněné.

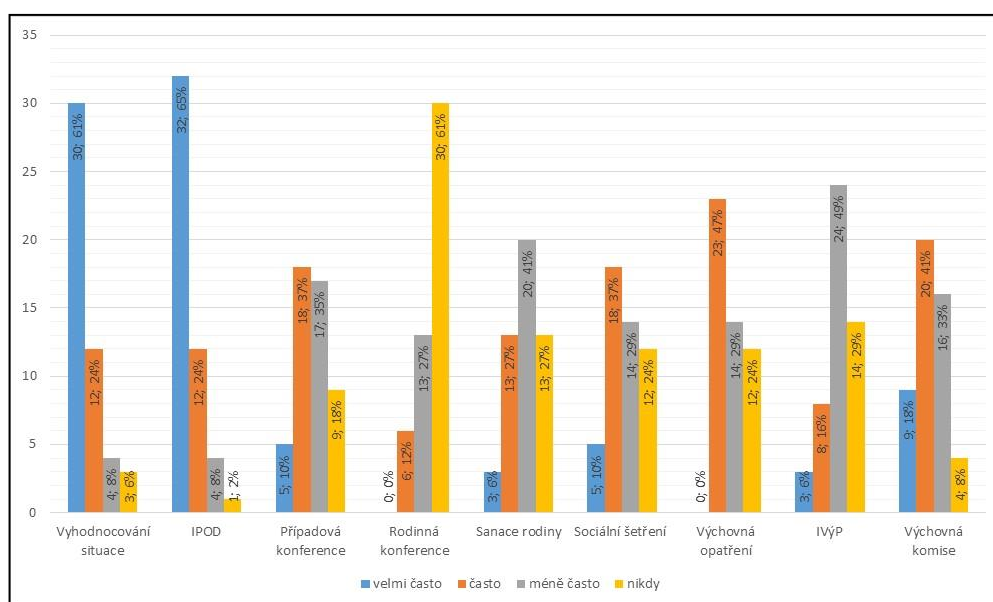
Kurátoři se vyjádřili, že při spolupráci s výchovnými poradci nikdy nevyužívají individuálního výchovného programu. Toto zjištění koresponduje také s metodickým doporučením MŠMT, které uvádí, že by se skrze IVýP nemělo řešit takové chování,

⁸⁵ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. S. 61-72.

kteřé přesahuje kompetence školy, a to například při užívání návykových látek nezletilými.⁸⁶

Oproti záškoláctví výrazně pokleslo velmi časté využívání nástroje výchovná komise. Naopak vrostl počet jen častého užívání. Jak bylo již uvedeno v teoretické části této práce, tak výchovná komise je poradním a preventivním orgánem, který řeší absenci žáka a jeho případné záškoláctví. Mimo záškoláctví se však může rovněž věnovat i dalším oblastem problémového chování žáků.⁸⁷

Otázka č. 7 – Jaké nástroje v případě šikany a kyberšikany při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Graf č. 7 – Využívané nástroje v případě šikany a kyberšikany při spolupráci s výchovnými poradci.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny označilo velmi často 30 respondentů (61 %), často 12 respondentů (24 %), méně často čtyři respondenti (8 %) a nikdy tři respondenti (6 %).

⁸⁶ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků* [online] MŠMT: ©2013 [cit. 13.10.2018]. S. 5.

⁸⁷ KUCHARSKÁ, Anna a Jana MRÁZKOVÁ a kol. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. S. 100-101.

Individuální plán ochrany dítěte využívá velmi často 32 dotazovaných (65 %), často ho využívá 12 dotazovaných (24 %), méně často čtyři dotazovaní (8 %) a nikdy jeden dotazovaný (2 %).

Případovou konferenci při spolupráci využívá velmi často pět respondentů (10 %), často 18 respondentů (37 %), méně často 17 respondentů (35 %), nikdy devět respondentů (18 %).

Rodinou konferenci velmi často neoznačil žádný z dotazovaných kurátorů. Šest dotazovaných (12 %) označilo možnost často, 13 dotazovaných (27 %) vybralo možnost méně často a 30 dotazovaných (61 %) zvolilo, že tento nástroj nikdy nevyužívá.

Tři respondenti (6 %) uvedli, že velmi často využívají sanaci rodiny, 13 respondentů (27 %) uvedlo často, 20 respondentů (41 %) zvolilo méně často a 13 respondentů (27 %) uvedlo nikdy. Sociální šetření velmi často užívá pět kurátorů (10 %), často 18 kurátorů (37 %), méně často 14 kurátorů (29 %), nikdy 12 kurátorů (24 %).

Výchovná opatření nejsou respondenty velmi často užívaná. Často je ke spolupráci volí 23 respondentů (47 %), 14 respondentů (29 %) méně často a nikdy 12 respondentů (24 %).

Individuální výchovný program je při spolupráci využíván velmi často třemi respondenty (6 %), osmi respondenty (16 %) často, méně často 24 respondenty (49 %) a nikdy 14 respondenty (29 %).

Nástroj výchovná komise je při spolupráci s výchovnými poradci velmi často užívána devíti respondenty (18 %), často je užívána 20 respondenty (41 %), méně často ji užívá 16 respondentů (33 %) a nikdy ji neužili čtyři respondenti (8 %).

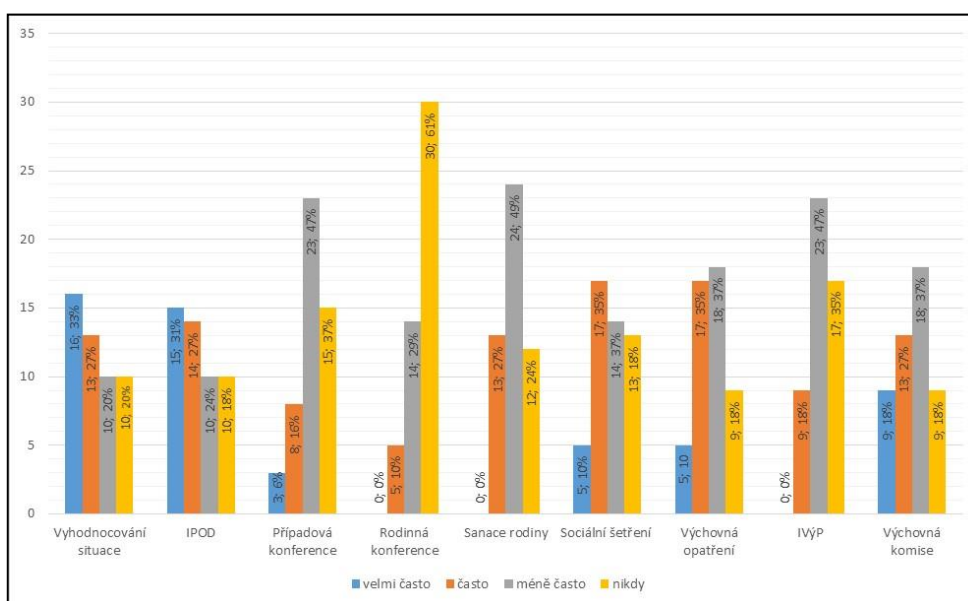
Bylo zjištěno, že nejvíce využívaným nástrojem je vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a individuální plán ochrany dítěte, stejně jako tomu bylo u předchozího typu rizikového chování, kterým bylo užívání návykových látek.

Případová konference představuje pro dítě a jeho rodinu podpůrnou síť a koordinovanou plánovanou pomoc. V případě šikany a kyberšikany je často využívaným nástrojem.

Oproti předešlým typům rizikového chování vzrostl počet kurátorů, kteří nikdy nevyužívají při spolupráci s výchovnými poradci nástroj rodinná konference. Méně často je využíváno sanace rodiny. Dále se ve srovnání s předchozími typy rizikové chování snížil počet kurátorů, kteří velmi často využívají nástroj sociální šetření. Často jsou v případě šikany a kyberšikany užívány nástroje sociální šetření a výchovná opatření. U obou typů nástrojů vzrostl počet respondentů, kteří nemají zkušenost s jejich využíváním.

Využívání individuálního výchovného programu v případě šikany a kyberšikany se výrazně neliší s využíváním tohoto nástroje v případě záškoláctví. Pokles častého využívání výchovných komisí ve srovnání s předešlými typy rizikového chování nastal v případě šikany a kyberšikany.

Otázka č. 8 – Jaké nástroje v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Graf č. 8 – Využívané nástroje v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci.

Nástroj vyhodnocování situace dítěte a rodiny velmi často ke spolupráci volí 16 kurátorů (33 %), často tento nástroj volí 13 kurátorů (27 %), méně často 10 kurátorů (20 %) a nikdy 10 kurátorů (20 %).

Individuální plán ochrany dítěte je využíván velmi často 15 respondenty (31 %), často 14 respondenty (27 %), méně často 10 respondenty (18 %) a nikdy též 10 respondenty (18 %).

Případovou konferenci uvedli velmi často tři dotazovaní (6 %), osm dotazovaných (16 %) uvedlo často, méně často uvedlo 23 dotazovaných (47 %), nikdy uvedlo 15 dotazovaných (37 %).

Rodinná konference není velmi často užívaným nástrojem. Často jej zvolilo pět respondentů (10 %), 14 respondentů (29 %) vybralo méně často a nikdy uvedlo 30 respondentů (61 %).

Velmi často není užíván nástroj sanace rodiny, často sanaci rodiny využívá při spolupráci 13 respondentů (27 %), méně často byla zvolena 24 respondenty (49 %), nikdy byla zvolena 12 respondenty (24 %).

Sociální šetření uvedlo velmi často pět respondentů (10 %), často 17 respondentů (35 %), méně často 18 respondenty (37 %), nikdy devíti respondenty (18 %).

Výchovná opatření zvolilo pět respondentů (10 %), často uvedlo 17 respondentů (35 %), méně často vybralo 18 respondentů (37 %) a nikdy devět respondentů.

Individuální výchovný program v případě vandalismu ve spolupráci s výchovnými poradci není využíván velmi často žádným z dotazovaných. Devět dotazovaných (18 %) uvedlo, že tento nástroj užívají často, méně často jej užívá 23 dotazovaných (47 %) a nikdy 17 dotazovaných (35 %).

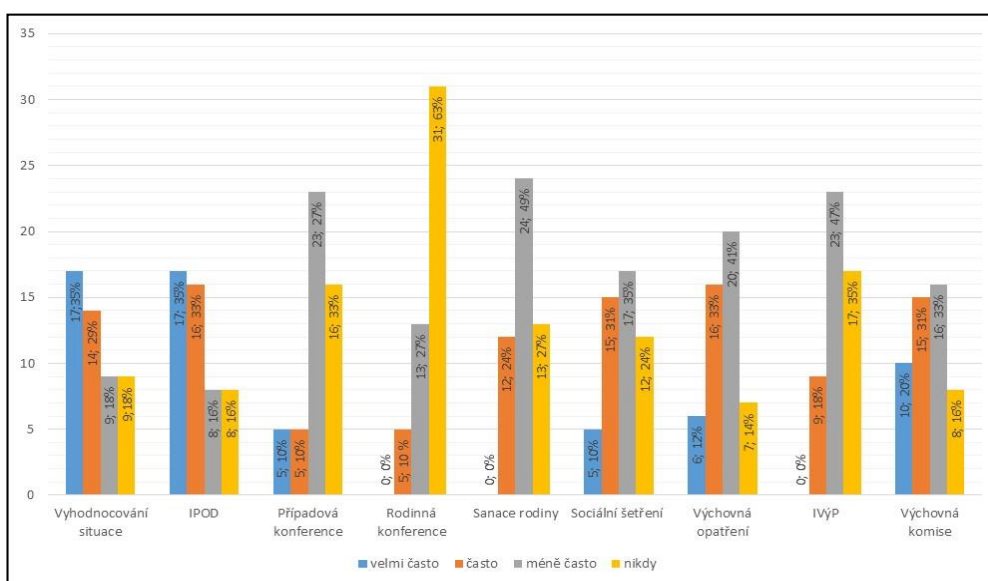
Posledním nástrojem je výchovná komise, kterou využívá velmi často devět respondentů (18 %), často 13 respondentů (27 %), méně často 18 respondentů (37 %) a nikdy devět respondentů (18 %).

Výzkumné šetření prokázalo, že velmi často využívaným nástrojem v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci je vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Dále je velmi často využívaným nástrojem individuální plán ochrany dítěte. U těchto typů nástrojů, v porovnání s předchozími typy rizikového chování, výrazně vzrostl počet respondentů, kteří tento typ nástrojů nikdy při spolupráci s výchovnými poradci nevyužívají.

Nejméně využívaným nástrojem se jeví opět rodinná konference, kterou označilo 30 respondentů.

Méně často je užívána kurátory při spolupráci s výchovnými poradci sanace rodiny, sociální šetření, výchovná opatření, výchovná komise a případová konference. Méně často využívaným nástrojem při spolupráci s výchovnými poradci je dle získaných výsledků IVýP.

Otázka č. 9 – Jaké nástroje v případě krádeží při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Graf č. 9 – Využívané nástroje v případě krádeží při spolupráci s výchovnými poradci.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny užívá v případě krádeží při spolupráci s výchovnými poradci velmi často 17 respondentů (35 %), často 14 respondentů (29 %), méně často devět respondentů (18 %) a nikdy též devět respondentů (18 %).

Individuální plán ochrany dítěte uvedlo velmi často 17 respondentů (35 %), často 16 respondentů (33 %), méně často osm respondentů (16 %), nikdy označilo rovněž osm respondentů (16 %).

Případová konference byla označena velmi často pěti dotazovanými (10 %), často byla označena též pěti dotazovanými (10 %), 23 dotazovaných (27 %) označilo možnost méně často, 16 dotazovaných (33 %).

Rodinnou konferenci velmi často neužívá žádný z respondentů. Často rodinnou konferenci využívá pět respondentů (10 %), 13 respondentů (27 %) označilo využívání méně často, nikdy ji nevyužilo 31 respondentů (63 %).

Sanaci rodiny ve spolupráci s výchovnými poradci velmi často neužívá žádný z oslovených kurátorů. Často je využívána 12 kurátory (24 %), méně často označilo 24 respondentů (49 %), 13 respondentů (27 %) nikdy nevyužívá sanaci rodiny ve spolupráci s výchovnými poradci.

Sociální šetření uvedlo pět respondentů (10 %) velmi často, často bylo uvedeno 15 respondenty (31 %), méně často uvedlo 17 respondentů (35 %), nikdy uvedlo 12 respondentů (24 %).

Nástroj výchovné opatření označilo velmi často šest kurátorů (12 %), často bylo označeno 16 kurátory (33 %), méně často zvolilo 20 kurátorů (41 %), nikdy zvolilo sedm kurátorů (14 %).

Žádný z dotazovaných neuvedl, že by velmi často užíval ve spolupráci s výchovnými poradci nástroj individuální výchovný

program, často byl označen devíti respondenty (18 %), méně často byl vybrán 23 respondenty (47 %), nikdy byl vybrán 17 respondenty (35 %).

Nástroj výchovné komise velmi často využívá deset dotázaných (20 %), často je využíván 15 dotázanými (31 %), méně často 16 dotázanými (33 %) a nikdy ho nevyužívá osm dotázaných (16 %).

Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejméně užívaným nástrojem je rodinná konference, podobně jako tomu bylo u předchozích typů rizikového chování. Méně využívaným nástrojem se opět jeví případové konference. Dále kurátoři méně často využívají sanaci rodiny či individuální výchovný program. Velice podobné hodnoty jsou u využívání nástroje vyhodnocování situace dítěte a rodiny a individuálního plánu, kdy respondenti označili, že velmi často využívají těchto nástrojů.

Výzkumné šetření ověřilo, že se výsledky oproti vandalismu výrazně nezměnily. I nadále je velmi často využívaným nástrojem vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, který uvedlo 17 dotazovaných kurátorů, stejně tak jako individuální plán ochrany dítěte.

Méně často využívanými nástroji je případová konference, výchovná komise, sanace rodiny, sociální šetření, výchovná opatření a IVýP.

Rodinná konference se i nadále jeví jako nejméně využívaným nástrojem vybrané skupiny kurátorů. Na základě výsledků empirického šetření vyplývá, že se jedná o nejméně užívaný nástroj.

Otázka č. 10 – Je nějaký aspekt spolupráce, který nebyl v dotazníku uveden, a chtěli byste jej zmínit?

Na tuto otevřenou otázku nebyla získaná žádná odpověď.

6.1 Závěry empirického šetření

Předchozí část prezentovala prostřednictvím grafů a slovního popisu získaná data. Tato část se bude věnovat již samotným závěrům tohoto empirického šetření, budou zodpovězeny výzkumné otázky a zhodnocení naplnění cíle. Cílem tohoto empirického šetření bylo u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých. Odpověď na tento cíl byla hledána prostřednictvím výzkumných otázek, které byly stanoveny na základě teoretické části této bakalářské práce.

Bylo zjištěno, že prvotním iniciátorem vzájemné spolupráce při výskytu rizikového chování nezletilých bývá výchovný poradce. V podkapitole 2.4 na straně 24 uvádím, dle Mertina, že výchovný poradce je jedním z klíčových pracovníků při komunikaci s dalšími institucemi, neboť bývá často tím prvním, který se s problémy žáků dostává do přímého kontaktu. Důležitou roli pak hraje výchovný poradce také při monitorování výchovných a vzdělávacích obtíží žáků. Zaměřuje se rovněž na prevenci rizikového chování žáků.

Z výsledků je tedy patrné, že při výskytu rizikového chování na základních školách je to právě výchovný poradce, který bývá prvotním iniciátorem vzájemného kontaktu. Mám za to, že se výchovní poradci obracejí na kurátory v případech, kdy selhávají postupy školy k nastolení nápravy, nebo v případech, kdy chování žáka přesahuje kompetence školy.

Dále bylo zjištěno, že nejčastěji využívaným komunikačním kanálem při spolupráci je telefonický rozhovor. Tento způsob spolupráce můžeme považovat za poměrně rychlý a efektivní prostředek vzájemné komunikace a domluvy.

Další výzkumná otázka se zabývala oblastí rizikového chování, které kurátoři pro děti a mládež s výchovnými poradci řeší a jak často. Z výsledků empirického šetření vyplývá, že nejčastěji řešenou oblastí je záškoláctví.

Poslední výzkumná otázka zjišťovala, jaké nástroje se u jednotlivých typů rizikového chování při spolupráci s výchovnými poradci využívají a jak často. Na základě této výzkumné otázky bylo zjištěno, že osvědčeným nástrojem v případě záškoláctví jsou výchovné komise.

Tento nástroj doporučuje využívat i metodický pokyn MŠMT, který je blíže popsán v podkapitole 2.1. Jedná se o nástroj, kterým lze řešit absenci či záškoláctví. Jako méně využívaným nástrojem se jeví případové konference. V podkapitole 3.2 na straně 35 jsou však případové konference označeny jako jeden z doporučených postupů v případě řešení záškoláctví. Z mého profesního pohledu se může toto zjištění odvíjet od přílišné administrativní zátěže, se kterou se kurátoři potýkají.

V případě užívání návykových látek kurátoři označili jako nejčastěji užívaný nástroj vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a dále individuální plán ochrany dítěte. Díky využívání těchto nástrojů mohou kurátoři rozpoznat aktuální míru ohrožení dítěte a celkově zhodnotit jeho poměry a potřeby a podle toho zvolit odpovídající postup práce.

Za velmi často využívaný nástroj formální spolupráce v případě šikany, kyberšikany a krádeží kurátoři označili individuální plán ochrany dítěte. Individuální plán pomáhá určit cíle, kroky, odpovědné osoby, termín splnění úkolů, způsob pomoci nezletilému. Je jedním z doporučených nástrojů v případě ohroženého dítěte.

V případě vandalismu a krádeží je velmi často využívaným nástrojem vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, které, jak bylo výše uvedeno, slouží k zhodnocení poměrů a potřeb nezletilého.

Jako nejméně využívaným nástrojem u vybraných typů rizikového chování se jeví rodinná konference. Prostřednictvím rodinné konference mohou být řešeny problémy, se kterými se rodina nezletilého potýká. V teoretické části na straně 18 je uvedeno, že je kladen co možná největší důraz na to, aby byla ponechána odpovědnost za řešení problému samotné rodině. Z mého pohledu právě fakt, že je dán větší prostor rodině a mobilizaci jejich zdrojů pomoci způsobuje, že je i méně často využívaným nástrojem v případě spolupráce s výchovnými poradci.

Výsledky tohoto empirického šetření mohou v praxi přispět ke zvýšení povědomí o osvědčených formálních nástrojích vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež s výchovnými poradci základních škol v případě rizikového chování nezletilých. Rovněž mohou přinést poznatky o tom, kdo je prvotním iniciátorem vzájemné spolupráce, jaké jsou osvědčené způsoby vzájemné komunikace a jaké oblasti rizikového chování se nejčastěji řeší. Zároveň tato zjištění mohou poukázat na problematické stránky spolupráce a méně často užívané způsoby spolupráce. Mohou rovněž přispět jako podklad pro případnou podporu v praxi méně často využívaných nástrojů ze strany nadřízených orgánů.

Na základě výsledků empirického šetření a teoretické části se domnívám, že byl cíl šetření a práce naplněn, neboť byla zjištěna a vymezena formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval vymezením spolupráce mezi kurátory a výchovnými poradci v případě rizikového chování nezletilých, a to především s ohledem na spolupráci formální. Bakalářskou práci jsem rozdělil na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část vymežila činnost kurátora jako pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí a popsala klíčové pojmy, které souvisejí s jeho činností a oblastí, ve které působí. Rovněž popsala okruh nezletilých, se kterými kurátor přichází do kontaktu a také se věnovala nástrojům, které během výkonu své profese využívá. Práce byla dále zaměřena na činnost výchovného poradce základních škol v systému pedagogicko-psychologického poradenství ve školství. Pozornost byla věnována též nástrojům. V teoretické části jsem dále popsal stěžejní vybrané typy rizikového chování. Pro naplnění cíle této bakalářské práce bylo dále důležité blíže popsat situace, se kterými se kurátor může setkat ve spolupráci s výchovným poradcem základních škol. Zmíněna byla také spolupráce tzv. formální, která je dána zákonem, a tzv. neformální, která je například odvozena od osobních vztahů.

K realizaci praktické části byla vzhledem ke zvolenému cíli vybrána kvantitativně orientovaná strategie, u které byla vybrána metoda dotazování s technikou anonymního dotazníku. Cílem tohoto empirického šetření bylo u vybrané skupiny kurátorů zjistit, jaká je formální podoba spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých.

Empirické šetření se zaměřilo výhradně na kurátory, kteří působí na úřadech městských částí Prahy 1 až 22.

Osloveno bylo celkem 60 pražských kurátorů, přičemž se vrátilo celkem 49 dotazníků. Jejich návratnost činila 82 %.

V rámci empirického šetření bylo dále zjišťováno, kdo je iniciátorem vzájemné spolupráce při výskytu rizikového chování nezletilých, jaké jsou nejčastější komunikační kanály, jakou oblast rizikového chování kurátoři pro děti a mládež s výchovnými poradci řeší, jak často a jaké nástroje se u jednotlivých typů rizikového chování využívají.

Na základě poznatků empirického šetření bylo zjištěno, že formální spolupráce bývá nejčastěji iniciována ze strany výchovných poradců a jejich vzájemná spolupráce probíhá nejčastěji prostřednictvím telefonického rozhovoru. Dotazníkové šetření přineslo rovněž odpovědi na to, že nejčastěji řešenou oblastí rizikového chování s výchovnými poradci je záškoláctví. Mezi méně často řešené oblasti bylo označeno užívání návykových látek, školní šikana a kyberšikana, vandalismus a krádeže.

Při formální spolupráci s výchovnými poradci v případě záškoláctví se kurátorům osvědčilo využívat výchovné komise. Využívání tohoto nástroje můžeme označit jako jeden z hlavních doporučených postupů v případě výskytu tohoto rizikového chování. Méně často se však kurátoři setkávají s využíváním případových konferencí. Z teoretické části však vyplývá, že v případě spolupráce více subjektů je vhodné tento nástroj využívat, neboť se prostřednictvím případové konference dá vzájemně propojit činnost odborníků, kteří se podílejí na pomoci nezletilému a jeho rodině. Díky tomuto setkání, lze lépe koordinovat vzájemnou činnost a vytvořit tak kolem rodiny ochrannou síť. Na základě tohoto zjištění se jeví jako vhodné při vzájemné spolupráci tento nástroj posilovat.

Za osvědčený nástroj při spolupráci s výchovnými poradci v případě užívání návykových látek kurátoři označili vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a dále rovněž individuální plán ochrany dítěte. Velmi často využívaným formálním nástrojem se v případě šikany, kyberšikany a krádeží ukázal individuální plán ochrany dítěte. Dále bylo zjištěno, že mezi velmi využívané nástroje v případě vandalismu a zmíněných krádeží volí kurátoři vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny.

V případě vybraných typů rizikového chování se prokázala jako nejméně využívaným nástrojem rodinná konference, a to i přesto, že prostřednictvím tohoto nástroje mohou být řešeny mnohé problémy, které se týkají nezletilého dítěte. Rodina má možnost díky rodinné konferenci mobilizovat vlastní zdroje pomoci a být odpovědná za vlastní řešení problému. Posilování kompetencí rodiny se mi zdá jako vhodný prostředek k dosažení optimální dlouhodobé pomoci.

Na základě výše uvedeného mám za to, že bylo naplněno cíle této bakalářské práce, která by mohla nejen přispět k popsání spolupráce mezi kurátorem a výchovným poradcem v případě rizikového chování nezletilých. Mohla by rovněž poukázat na osvědčené způsoby vzájemné spolupráce, ať už se jedná o využívané komunikační kanály, řešené oblasti rizikového chování, tak o využívané jednotlivé nástroje. Zároveň může ukázat problematiku oblasti vzájemné spolupráce. Tyto poznatky jsou, dle mého názoru, důležitým předpokladem vzájemné formální spolupráce a rovněž kvalitní pomoci nezletilému dítěti v případě výskytu rizikového chování.

Literatura a zdroje

BÁRTÍK, Pavel, Michal MIOVSKÝ a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [Sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-210-6374-7.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost, příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-2781-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-736-7485-4.

HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Praktický průvodce nejlepším zájmem dítěte*. 2016. ISBN 978-80-87414-26-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.

KUCHARSKÁ, Anna, Jana MRÁZKOVÁ a kol. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. Praha: Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014. ISBN 978-80-7481-036-7.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013. ISBN 978-80-7478-356-2.

MIKULKOVÁ, Gabriela, Kateřina ŠRAHŮLKOVÁ a kol. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb: postupy a doporučení jejího rozvoje*. Praha: Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014. ISBN 978-80-7481-062-6.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-038-9.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-174-3.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Vyd. 2. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN 978-80-7554-022-5.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-35-8.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

RACEK, J., H. SOLAŘOVÁ a A. SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation, 2014. ISBN 978-80-260-5521-1.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

Legislativní a další zdroje

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné z: [https://www.mpsv.cz/files/clanky/26182/Informace MPSV_k_postupu_organu_socialne_pravni_ochrany_deti_v_pripadech_zas_kolactvi.pdf](https://www.mpsv.cz/files/clanky/26182/Informace_MPSV_k_postupu_organu_socialne_pravni_ochrany_deti_v_pripadech_zas_kolactvi.pdf).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. [online]. MPSV: ©2005 [cit. 20. 12. 2018]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků* [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 13. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicke-doporuceni-msmt-pro-praci-s-individualnim>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. [online]. MŠMT: ©2013 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc.

PAVLÍKOVÁ, G., K. MARTÍNKOVÁ a J. ŽENÍŠKOVÁ. *Metodika rodinných konferencí*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, 59 s.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1998 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam zkratk

IVýP – *Individuální výchovný program*

Kurátor – *kurátor pro děti a mládež*

MPSV – *Ministerstvo práce a sociálních věcí*

MŠMT – *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*

ORP – *obecní úřad obce s rozšířenou působností*

PPP – *pedagogicko-psychologická poradna*

SPC – *speciálně pedagogické centrum*

SVP – *středisko výchovné péče*

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisu*

Seznam grafů

Graf č. 1 – Iniciátor prvotního kontaktu při výskytu rizikového chování nezletilých, ze zkušenosti kurátorů.

Graf č. 2 – Nejčastější komunikační kanály využívané pro spolupráci s výchovnými poradci v případě výskytu rizikového chování nezletilých.

Graf č. 3 – Nejčastější komunikační kanály využívané během spolupráce s výchovnými poradci v případě řešení rizikového chování nezletilých.

Graf č. 4 – Oblast rizikového chování řešena s výchovnými poradci.

Graf č. 5 – Využívané nástroje v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci.

Graf č. 6 – Využívané nástroje v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci.

Graf č. 7 – Využívané nástroje v případě šikany a kyberšikany při spolupráci s výchovnými poradci.

Graf č. 8 – Využívané nástroje v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci.

Graf č. 9 – Využívané nástroje v případě krádeží při spolupráci s výchovnými poradci.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník

Přílohy

Spolupráce kurátorů s výchovnými poradci základních škol

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

obracím se na vás s prosbou o trochu Vašeho času, který byste věnovali vyplnění tohoto krátkého dotazníku. Ten bude sloužit jako podklad k mé bakalářské práci, která se zabývá spoluprací kurátorů pro děti a mládež s výchovnými poradci základních škol v Praze v případě rizikového chování nezletilých.

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění vám nezabere více než 10 minut.

Výstupy z tohoto dotazníku budou použity výhradně ke zpracování této bakalářské práce.

Předem děkuji za Vaši pomoc.

David Trachta

Kdo bývá, dle Vaší zkušenosti, iniciátorem prvotního kontaktu při výskytu rizikového chování nezletilých?

- a. Kurátor
- b. Výchovný poradce

2. Které komunikační kanály využíváte pro spolupráci s výchovnými poradci v případě výskytu rizikového chování nezletilých nejčastěji?

(Je možné označit více odpovědí)

- a. Osobní kontakt
- b. Telefonický rozhovor
- c. E-mail
- d. Písemná zpráva
- e. Jiné _____ (doplňte)

3. Které komunikační kanály využíváte během spolupráce s výchovnými poradci v případě řešení rizikového chování nezletilých nejčastěji?

(Je možné označit více odpovědí)

- a. Osobní kontakt
- b. Telefonický rozhovor
- c. E-mail
- d. Písemná zpráva
- e. Jiné _____ (doplňte)

4. Jakou oblast rizikového chování s výchovnými poradci řešíte a jak často?

Záškoláctví	Velmi často	často	méně často	nikdy
Užívání návykových látek	Velmi často	často	méně často	nikdy
Školní šikana a kyberšikana	Velmi často	často	méně často	nikdy
Vandalismus	Velmi často	často	méně často	nikdy
Krádeže	Velmi často	často	méně často	nikdy

5. Jaké nástroje v případě záškoláctví při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální plán ochrany dítěte	Velmi často	často	méně často	nikdy
Případová konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Rodinná konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sanace rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sociální šetření (návštěva dítěte ve škole)	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná opatření	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální výchovný program	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná komise	Velmi často	často	méně často	nikdy

6. Jaké nástroje v případě užívání návykových látek při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální plán ochrany dítěte	Velmi často	často	méně často	nikdy
Případová konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Rodinná konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sanace rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sociální šetření (návštěva dítěte ve škole)	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná opatření	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální výchovný program	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná komise	Velmi často	často	méně často	nikdy

7. Jaké nástroje v případě šikany a kyberšikany při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální plán ochrany dítěte	Velmi často	často	méně často	nikdy
Případová konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Rodinná konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sanace rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sociální šetření (návštěva dítěte ve škole)	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná opatření	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální výchovný program	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná komise	Velmi často	často	méně často	nikdy

8. Jaké nástroje v případě vandalismu při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a v jak často?

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální plán ochrany dítěte	Velmi často	často	méně často	nikdy
Případová konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Rodinná konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sanace rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sociální šetření (návštěva	Velmi často	často	méně často	nikdy

dítěte ve škole)				
Výchovná opatření	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální výchovný program	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná komise	Velmi často	často	méně často	nikdy

9. Jaké nástroje v případě KRÁDEŽÍ při spolupráci s výchovnými poradci využíváte a jak často?

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální plán ochrany dítěte	Velmi často	často	méně často	nikdy
Případová konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Rodinná konference	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sanace rodiny	Velmi často	často	méně často	nikdy
Sociální šetření (návštěva dítěte ve škole)	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná opatření	Velmi často	často	méně často	nikdy
Individuální výchovný program	Velmi často	často	méně často	nikdy
Výchovná komise	Velmi často	často	méně často	nikdy

10. Je nějaký aspekt spolupráce, který nebyl v dotazníku uveden, a chtěli byste jej zmínit?

Uveďte: _____